

NEO-LİBERAL DÖNÜŞÜM SONRASI REFAH DEVLETİ KURAMLARI

Cenk AYGÜL*

Refah devleti üzerine bir yazın eleştirisi olarak tasarlanan bu yazı iki bölüme ayrılmaktadır. İlk bölümde Claus Offe, James O'Connor, Gosta Esping-Andersen ve Ian Gough'un refah devleti üzerine yazdıkları eleştirel olarak ele alınmaktadır. Bu bölümde refah devletinin kuruluşunda Sosyal Demokrat Refah Devleti tezinin önemi vurgulanmakta ve daha sonraki katkılar arasında öne çıkan Esping-Andersen yorumunun aslında sosyal demokrat tezleri 1980 sonrası neo-liberal dönüşümle birlikte bir derece korumaya çalışırken aslında nasıl değiştirdiği incelenmektedir. Bu bölümde O'Connor'un refah devleti yorumunun günümüz koşullarında tekrar üretilmesi de önerilmektedir. Makalenin ikinci yarısında ise refah devletlerinin dağıldıklarının iddia edildiği 1980 sonrası koşullarda çalışılması önerilen çeşitli altbaşlıklar tartışılmaktadır. Bu altbaşlıklar refah devletlerinin gerçekten çözümlenip çözülmedikleri, refah devletlerinin kurulma nedenleri, refah devleti çalışmalarında kurumsal araştırmaların önemi, 1970'lerin önemi, Üçüncü Dünya'daki gelişmelerin bu yazında eksikliğinin mutlaka giderilmesi gerektiğidir.

Anahtar Sözcükler: Refah devleti, fordizm, neo-liberalizm, sosyal demokrat refah devleti, Esping-Andersen

İngiltere'de her şey üç aşamadan geçmek zorundadır: "Bu olanaksızdır; bu İncil'e karşıdır; ve bunu zaten biliyorduk." Sosyalizm hızla bu üçüncü aşamaya geçmektedir. Majeste'nin bakanlarından birisi artık hepimizin sosyalist olduğunu açıklamıştır ...¹

Artık hepimiz bir çeşit sosyal demokrat olduk ve vaktiyle sadece refah devleti korumasını değil aynı zamanda da sanayi dönemi işçi sınıfının politik meşruiyetini sağlamaya yardımcı olan eski keskinliklerin, genel grevin, büyük sendikalar ve işçi partilerinin ortadan kayboluşuna üzüntü ile bakıyoruz.²

Politik ve idari iktidar, Marx bu konuda ne söylemiş olursa olsun, doğrudan bir şekilde üretim güçleri üstündeki hakimiyetten türetilemez. Siyasal otoriterliğe karşı çıkmak günümüzün en beğenilen terimi olan demokrasinin etkisi sonucunda ortaya çıkmıştır. Artık günümüzde kim demokrat olmadığını söyleyebilir?³ ... ileri kapitalizmdeki bütün ülkeler artık büyük ölçüde reformist olmuşlardır...⁴

* Yrd. Doç. Dr. Yakın Doğu Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü. Makaleyi dikkatle okuyan ve önemli düzeltmeler yapan iki hakem okuyucuya çok teşekkür ediyorum.

¹ Panitch Leo, *Working-Class Politics in Crisis: Essays on Labour and the State*, London, Verso, 1986, s.1.

² Piven Frances Fox ve Richard A. Cloward, "Eras of Power", *Monthly Review*, 49(8), 1998, s.21.

³ Giddens Anthony, "Brave New World: The New Context of Politics", *Reinventing the Left*, (Ed. David Miliband), Cambridge, Polity Press, 1994, s.28.

⁴ Therborn Goran, "Why Some Classes are More Successful than Others", *New Left Review*, Sayı: 138, 1983, s.37.

GİRİŞ

Refah devletinin ya da refah rejimlerinin gelişmesi ya da 1980'ler sonrasındaki neo-liberal dönüşümle birlikte aldığı yeni biçimler birçok farklı biçimde okunabilir. Bu konuda, Türkiye'de de yaygın olarak kabul edilen indirgemeci okumalardan birisi, refah devletinin "bittiği" iddiasını ortaya atmıştır. Bob Jessop'un 1990'larda çok okunan yazılarından etkilenen bu görüşlerde, 1980'lerden sonra Keynesyen uzlaşma ve fordizmin bitişi ile birlikte bunların belirlediği Fordist Keynesyen Refah Devleti yerini Schumpeter'ci bir çalışma devletine bırakmaktadır.⁵ Ne var ki, refah devletlerinde son derece önemli kısıntılar yapılmış olsa da, refah devletlerinin tamamen ortadan kalkacağı gibi bir beklenti gerçekleşmemiştir. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki refah harcamalarında uzun dönemde büyük oranda azalma olmadığı gibi, belki daha da önemli olarak, refah devletinin kuvvetli olmadığı çeşitli ülkelerde refah devleti programlarının daha da arttırılması gündeme gelmiştir. Örneğin, geleneksel olarak gelişmeci bir ideolojiye sahip Güney Kore gibi Doğu Asya ülkeleri 1997-8 Asya krizinin de etkisiyle toplumlarını krizin etkilerine karşı korumak üzere refah önlemleri almak zorunda hissetmişlerdir.⁶ Gelişmiş ülkelerde refah devleti yerine geldiği iddia edilen çalışma devleti, sosyal yardımlardan destek alan evsizler, tek ebeveynli aileler gibi kesimlere yapılan acımasız bir saldırı anlamına gelse de refah devletlerinin çözüldüğü iddiası doğru değildir.⁷ Dolayısıyla, konunun Türkiye gibi refah devletinin ancak sınırlı ölçüde var olduğu, yani neo-liberal kısıtlamalar içinde olsa bile refah harcamalarını arttırmanın kaçınılmaz olduğu bir ülkede ciddiyle ele alınması gerekmektedir.

Makale RD'nin kurulması ve dağılması olarak iki bölüm halinde kurgulanmıştır. Bu yazının ilk bölümünde, bu tür çalışmalara bir ön hazırlık olarak, Refah Devleti'nin (RD) krizinin ortaya çıkmaya başladığı dönemlerde yazılan ve hala önemlerini koruyan kitapların

⁵ Jessop Bob, "The Transition to Post-Fordism and the Schumpeterian Workfare State," *Towards a Post-Fordist Welfare State?* (Ed. Roger Burrows ve Brian Loader), Londra, Routledge, 1994a, 13-37. Jessop Bob, "Post-Fordism and the State," *Post-Fordism: A Reader*, (Ed. Ash Amin), Oxford, Blackwell, 1994b, 251-279.

⁶ Örneğin bakınız, Aspalter Christian, "The East Asian Welfare Model," *International Journal of Social Welfare*, no 15, 2006, ss. 290-301.

⁷ Marston Greg, "A War on the Poor: Constructing Welfare and Work in the Twenty-First Century," *Critical Discourse Studies*,5(4), 2008, ss. 359-70.

eleştirel bir okunması sunulacaktır. Bu bölümde James O'Connor, Claus Offe, Gosta Esping-Andersen ve Ian Gough'un refah devleti üzerine yazdıkları incelenecektir. Son derece yaygın olarak okunan bu yazarlar 1970'lerden başlayarak RD konusundaki anlayışımızı şekillendirmişlerdir. Bu bölümde ayrıca Türkiye'deki tartışmalarda yeterince ele alınmayan Sosyal Demokrat Refah Devleti (SDRD) modeli de ele alınacaktır. Bilindiği gibi, SDRD sosyalizme ulaşmanın bir yolu olarak refah devletinin kurulması ve güçlendirilmesini temel hedef haline getirmiştir. Bu bölümde inceleme sonrasında bitenin refah devleti mi, yoksa Türk sosyal demokrasisinde hiç var olmayan bir sosyalizm anlayışı mı olduğu da tartışılacaktır. İkinci bölümde ise RD'nin çözüldüğünün iddia edildiği dönemde RD yazınında gündeme gelen bazı önemli tartışma noktaları ele alınacaktır. Bu bölümdeki tartışma alanları, RD konusunda Türkiye'de tartışmanın azaldığı bir noktada bize tartışmayı yeniden canlandırma olanağı da sunabilecektir.

REFAH DEVLETİNİN GELİŞMESİ

Esping-Andersen'e göre, RD'nin kuruluşu konusunda katkıda bulunmaya çabalayan kuramlar RD konusunda iki farklı anlayışa sahiptirler⁸: RD ya kapitalizmin artan kapasiteleri sonucunda mümkün olan, ya da işçi sınıfının aktif mücadeleleri sonucunda kazanılan bir gelişmedir. İlk tür işlevsel yaklaşımlar genellikle sanayileşme ya da modern bürokrasinin kurulmasını referans olarak almakta ve RD ile sosyal politikaların bunların sonucunda ortaya çıktığını iddia etmektedirler. İkinci tür yaklaşımlar ise toplumsal sınıflardan hareket etmekte ve aktör olmağı (agency) vurgulamaktadırlar. Esping-Andersen'e göre tek başına alındıklarında her iki yaklaşımda da sorunlar bulunmaktadır. İlk tür yaklaşımlar hükümet sosyal politikalarının zamanlaması hakkında bir şey söylememektedir. İkinci tür yaklaşımlarsa işçi sınıfının gücünün yanı sıra anlamlı olabilecek başka değişkenler, örneğin işçi sınıfı dışındaki sınıfların gücü, sağ iktidarların yapısı ya da RD'ni mümkün kılan kapitalist üretim ilişkileri konusunda sessizdirler. Esping-Andersen'e göre yüksek kamu harcamalarının sermayenin çıkarlarına her zaman aykırı olduğu düşüncesi doğru değildir.

Offe RD'nin Sosyal Demokrat reformizm, Hristiyan sosyalizmi, aydınlanmış muhafazakar siyasal ve ekonomik elitler ve büyük sendikaların katıldığı karmaşık bir süreçte ortaya çıktığını düşün-

⁸ Esping-Andersen Gosta, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton, Princeton University Press, 1990, 13.

mektedir.⁹ Bu tezlerde Offe, Esping-Andersen'in farklı tezler olarak aldığı işlevselci ve aktörcü yaklaşımları birbirlerinden ayırmadan kullanmaktadır. Bir başka deyişle, Offe'de, Polanyi ile benzer olarak, RD emek gücü sömürüldükten sonra işçilere verilen bir şey değildir. "Bunun yerine, RD emek gücünün metalaşması sürecinin ön şartlarından birisidir".¹⁰ Ne var ki, Offe'deki bu eşzamanlı gelişme düşüncesi sadece RD'nin ortaya çıkışını açıklamaktadır. Eğer RD doğrusal olarak gelişen bir kurum olarak ele alınmayacaksa, RD analizi RD'nin üç gelişme dönemini, yani iki savaş arasındaki dönem ile 1960'lı ve 1970'li yılları açıklamak durumundadır.¹¹ Bu da bizi Esping-Andersen'in iki yaklaşımı arasındaki farka geri getirmektedir. Bu dönemlerde gelişen RD kapitalistlerden elde edilmiş bir kazanım mıdır, yoksa RD'nin bu dönemlerde gelişmesinin kendine özgü nedenleri mi vardır? İlerideki sayfalarda ele alacağımız O'Connor, Offe ve Gough'un RD üzerine yazılarında yanıt aradıkları temel sorulardan biri de budur.

James O'Connor: Devletin Mali Krizi

RD'nin en etkili yorumlarından birisi James O'Connor tarafından üretilmiştir ve ABD'deki durumu incelemeye yoğunlaşmış olan çalışması günümüzde de daha yaygın olarak okunmayı hak etmektedir.¹² Esping-Andersen'in O'Connor'un çalışmasını, RD'ni kapitalist üretim tarzının gelişmesine doğrusal bir biçimde bağlamakla suçlamasına karşın,¹³ O'Connor'un yaptığı bu değildir. Gerçekten de O'Connor on altıncı yüzyıldan itibaren kapitalizmin tarihini refah devletinin tarihi ile eşitlemektedir. Ancak, O'Connor kapitalizmin rekabetçi dönemini tekelci döneminden ayırmaktadır. Tekelci dönemde, O'Connor'a göre, tekelci sanayiler daha fazla eşitsizlik yaratmakta ve değişen ekonomik ve politik örgütlenme sonucunda bu eşitsizlikler algılanabilmekte ve bunlara müdahale edilebilmektedir. Tekelci aşamada oligopolistik şirketlerin "yaşa ve

⁹ Offe Claus, *Contradictions of the Welfare State*, Cambridge, The MIT Press, 1984, s.148. RD kurulmasında Hristiyan Demokratlar'ın etkisi hakkında bakınız; Manow Philip, "Electoral Rules, Class Coalitions and Welfare State Regimes, or How to Explain Esping-Andersen with Stein Rokkan," *Socio-Economic Review*, no: 7, 2008, ss. 101-21.

¹⁰ A.k., s. 263.

¹¹ Gough Ian, *The Political Economy of the Welfare State*, London, MacMillan, 1979.

¹² O'Connor James, *The Fiscal Crisis of the State*, New York, St. Martin's Press, 1973.

¹³ Esping-Andersen, a.g.k., s. 14.

birak yaşasın” demelerine benzer olarak, örgütlü emek de siyasal bir özne haline gelmekte ve rekabetçi dönemden farklı olarak, toplumdaki eşitsizlikler konusunda ‘piyasa güçlerinin’ yanı sıra sorumluluk sahibi olmaktadır. Bir başka deyişle, örgütlü emek ekonominin ve toplumun işleyişi konusunda söyleyeceği sözü olan bir siyasal güç haline gelmektedir.¹⁴

O’Connor’un modelinde işçi sınıfı devingenliği ve gücünün tek bir düzeyi değil, ama farklı düzeylerinin karmaşık bir matrisi bulunmaktadır. Örgütlü emeğin yanı sıra, bütçeden kendisi için ayrılan payı arttırmaya çalışan ve rekabetçi sektörlerde çalışan bir artık emek bulunmaktadır. Tekelci sermaye bunların refahı için bir pay ayırmak istememektedir. Örgütlü emek de asgari ücreti arttırmak dışında bunlara yapılan refah harcamalarının artması ile ilgilenmemektedir. Dolayısıyla bu kesimler eğer politik bir hareketlenme içine gireceklerse, karşılarında büyük engeller bulunmaktadır. Bu kesimlerin Batı’da geleneksel olarak kadınlar ve etnik azınlıklardan oluşması nedeniyle önlerindeki engellerin büyüklüğü daha da artmaktadır.¹⁵ Üçüncü bir grup olan devlet çalışanları ise ücret artışları için çok daha fazla mücadele etmek zorundadırlar, zira bunların ücretlerindeki artış, tekelci sektörlerde olduğu gibi ürünlerin fiyatlarına yansıtılamaz. Ayrıca bu kesim, sendikal hakları için de devletle mücadele etmek zorundadır.¹⁶

Sonuç olarak, O’Connor işlevsel gerekliliklerle politik devingenlik arasındaki dengeyi kuran bir açıklama getirerek, yapısal/işlevsel ve sınıfsal analiz ikileminden kurtulmuştur. Tekelci, rekabetçi ve devlet sektörleri ve buralarda çalışan işçileri ayırt eden bir analiz, RD’nin oluşmasında işlevsel gerekliliklerin her zaman sınıf mücadeleleri yolu ile gerçekleşmesini açıklamaktadır. O’Connor’un temel iddiaları şunlardır: İlk olarak, devletin büyümesi tekelci sermayenin büyümesinin hem nedeni hem de sonucudur. İkinci olarak, sermaye birikimi ile toplumsal harcamalarının artışı çelişkili bir süreçtir. Bu nedenle, RD kapitalist devletin birikim ve meşruiyet gereksinimleri arasındaki çelişkinin bir tür geçici çözümü olarak her aşamada kuvvetlenmiştir. Ortaya çıkan bu ‘çözümde’ sermaye maliyetleri giderek daha fazla toplumsallaşırken, elde edilen karların özel ellerde kalmaya devam etmesi sonucunda devletin mali krizi kaçınılmaz olacaktır.¹⁷

¹⁴ O’Connor, a.g.k., ss.159-160.

¹⁵ A.k., s.222.

¹⁶ A.k., ss.239-40.

¹⁷ A.k., ss.7-9.

Mali krizin ortaya çıkmasındaki nedenler şunlardır: Tekelci sermaye ve örgütlü emeğin kentsel yenilenme ya da otoyol yapımı gibi devlet tarafından finanse edilen toplumsal yatırımların artmasını desteklemeleri; tıbbi harcamalar ya da işçilerin emeklilik ücretleri gibi toplumsal tüketim harcamalarının sosyalleştirilmesi ve yeni askeri programların getirdiği maliyetler. Ayrıca, hem tekelci sermayenin hem de örgütlü emeğin emek tasarruf eden teknolojilerin uygulanmasında uzlaşmaları rekabetçi ve devlet sektörlerinde istihdamın artmasına yol açmakta ve bu da refah harcamalarının daha da artmasına neden olmaktadır.¹⁸ Bu tür bir kapitalizmde ortaya çıkacak olan mali krizi tamamen çözmek mümkün olmasa da, bir ölçüde de olsa dengelemek için yapılacak, hepsi de enflasyona yol açan üç eylem vardır: Ülke dışında ekonomik yatırımları arttırmak; tekelci sektörlerde uyumlu üretim ilişkileri sağlamak ve tekelci sektör maliyet ve harcamalarını toplumsallaştırmak.¹⁹ Bunun sonucunda ortaya çıkacak enflasyonu kontrol etmek ABD’de 1960’lardan beri politik tartışmanın en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. O’Connor’a göre enflasyonu kontrol altına almak için üç yol vardır: Kontrollü bir resesyon, ücret ve fiyat kontrolleri ve toplumsal-sınai kompleks.

Kontrollü resesyon toplumsal talebi azaltacak parasal ve mali politikalar uygulayarak işsizliği azaltmak ve sendikaların gücünü tırpanlamak için kullanılmaktadır. Ne var ki, bu yöntemin kapasite kullanım oranlarını ve verimliliği düşürmek ve birim başına ürün maliyetlerini arttırmak gibi olumsuz etkileri vardır. Dahası, artan işsizlik devlet bütçesi üzerine artan mali yükler bindirmekte ve bu yüzden hedeflenenin tam tersi ortaya çıkmaktadır. Ücret ve fiyat kontrolleri uygulamak da kontrollü bir resesyon gibi toplumsal talebi kısmaktadır. Ancak bu yöntemin zararları daha fazladır. Bu yöntem bir taraftan şirket yönetimlerinin sermayeyi etkin olarak kullanmalarındaki esnekliklerini azaltmakta, diğer taraftan da sistemi istikrarsızlaştırarak ve emek ile sermaye arasındaki çelişkiyi emek ile devlet arası çelişkiye dönüştürerek sınıf bilinçli ve birleşmiş bir işçi sınıfının ortaya çıkmasını sağlamaktadır.²⁰ Son olarak, toplumsal-sınai kompleksin kurulması uzun dönemli etkin olabilecek tek yöntemdir. Bu kompleks ile birlikte devlet tekelci

¹⁸ A.k., ss.41-42.

¹⁹ A.k., s. 47.

²⁰ A..k., ss. 48-50.

sektörün verimliliğini dolaylı olarak arttırdığı gibi, aynı zamanda sermaye birikimi için yeni alanlar da yaratmaktadır.²¹

Toplumsal-sınai kompleks, aslında askeri sınai kompleks teriminin sivil karşılığıdır.²² Bir başka deyişle, çelişkilerini askeri harcamalarını arttırarak öteleyen kapitalizm, aynı zamanda toplumsal-sınai komplekse yatırım yapmak yoluyla hem artık nüfusu kontrol etmekte (yani sistemin meşruiyeti sağlamakta) hem de talebi ve artık sermaye için ulusal pazarı genişletmektedir (yani birikimi sağlamaktadır).²³ Dolayısıyla, O'Connor'un incelemesinde zaman zaman birbirinden ayrı olarak ele alınan birikim ve meşruiyet sağlama süreçleri veya yapısal analizler ile aktör analizleri aynı süreç içinde ele alınmaktadır.²⁴ Bütün bu analizdeki temel hedef işçilerin sektörel bilinçlerinin ötesine gitmelerini sağlayacak bir siyasal partinin kurulmasıdır. O'Connor RD'ne bağımlı kalan kitleler seslerini duyurmadıkça mali krizin eninde sonunda ortaya çıkacağını söylemektedir. Tekelci-sermaye oluşturulan bu toplumsal-sınai kompleksi bütün gücüyle kendi çıkarlarına dönük olarak kullanmaya çalışmaktadır. Buna karşı "özel çıkarları aşacak ve tekelci ve devlet sektörlerinde çalışanların ve artık nüfus arasındaki bölümlenmeleri kaldıracak" bir sosyalist politik hareketin kurulmasından başka çözüm yolu bulunmamaktadır.²⁵ Böyle bir hareket kurulmadıkça, bu grupların çıkarları birbirlerine karşı kullanılacak ve aralarındaki ayrılıklar daha da artacaktır. O'Connor'un buradaki analizi günümüzde de geçerli olmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak, O'Connor'a göre RD işçi sınıfı ile sermaye arasındaki basit bir uzlaşma değildir. Bu nedenle, ileride tartışacağı-

²¹ A.k., ss. 51-58.

²² Askeri sınai kompleks teriminin anahatlarını önde gelen Amerikan seçkin kuramcılardan C. Wright Mills 1956 yılında çizmiş, ancak terim Amerikan Başkanı Eisenhower tarafından 1960'da kullanıldıktan sonra yaygınlaşmıştır. Kendisi de eski bir general olan Eisenhower bu tarihte başkanlıktan ayrılmadan önce askeri liderler, silah üreticileri ve sempatizan politikacıların oluşturduğu bir gücün Amerikan demokrasinin önünde büyük bir tehdit olduğunu söylemiştir. Bkz, Brodie Janine, "Politics, Power, and Political Science", *Critical Concepts: An Introduction to Politics*, (ed. Janine Brodie), Toronto, Prentice Hall, 2001, s. 15.

²³ A.k., s. 151.

²⁴ O'Connor'un kitabı ABD politikasına has bazı özgünlüklere yer vermesine karşın mutlaka okunması gereken bir kitaptır. Kitaptaki sınıfların ve sınıfsal katmanların devingenliğinin, ya da idari birimler (federal, eyalet ya da yerel) arasındaki ilişkilerin incelendiği bölümler, bu makalede yer alamazlar, ancak mutlaka okunmalıdır.

²⁵ A.k., s. 255.

mız gibi Esping-Andersenvari bir yöntemle, homojen bir sınıf yapısı olan İsveç'teki özel durumu genelleştiren RD analizleri diğer ülkelere uygulanamaz. O'Connor ABD'deki koşulları inceleyen bir eser yazarken, aslında bütün ülkelerdeki yazarlara kendi kuramımızı geliştirirken dikkat etmemiz gereken unsurları göstermektedir. İkinci olarak, O'Connor'un RD'nin dağılışı üzerine bir şey yazmadığına dikkat etmek gerekmektedir. Bu 'eksiklik' sadece kitabının 1970'lerin başında yazılmasından kaynaklanmamaktadır. O'Connor'un yazdığı dönemde de, kitabının adından da belli olduğu üzere RD'nin yarattığı mali kriz son derece önemli bir sorundu. Neo-liberal 1980'lerde toplumsal-sınai kompleksin tamamen dağıtıldığı tezi, ileride tartışacağımız gibi, gerçekçi bir tez değildir. Kurulma sürecinde de, 'dağılma' sürecinde de sermaye toplumsal-sınai kompleksi kendi çıkarları ile uyumlu bir biçimde kullanmaya çalışmaktadır.

Claus Offe: Ne RD'li ne de RD'siz

Offe'nin RD analizi sektörler ve sınıflar olarak O'Connor'un modeline benzer varsayımlardan hareket etmektedir: Modelde tekeli (T), rekabetçi (R) sektörler, devlet sektörü (D) ve artık emek gücü sektörleri (A) bulunmaktadır. Ancak Offe'nin kuramı O'Connor'dan farklı bir biçimde işlemektedir. O'Connor'un modelinde bu sektörlerin hiçbirisinde piyasaların işleyişi öne çıkartılmamaktadır ve kapitalizmin işleyiş mantığında devlet ve diğer sektörler arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Offe ise ekonomik sistem ile normatif ve politik sistem arasında ayırım yapan devlet kuramından dolayı bu sektörleri metalaşma derecelerine göre, yani piyasa ile ilişkilerine göre derecelendirmektedir. Buna göre, yukarıdaki sektörlerde T'den A'ya gidildikçe, sektörel büyüme oranları, işlevsel tutarlılık ve sınıf ve çıkar gruplarının örgütlenmesi azalmakta ve militan çatışmaların ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Bu modelden Offe, "geç kapitalist toplumlarda piyasa tarafından düzenlenen kapitalist birikimin aynı zamanda hem hakim, hem de giderek güçsüzleşmekte" olduğunu çıkarmaktadır.²⁶ Dolayısıyla, O'Connor'da RD kapitalizm için hem bir önşart hem de sürekli bir gerçeklik olurken ve RD'nin biçimi sürekli olarak sınıf çatışması ve sermaye birikimi tarafından belirlenirken, Offe'nin modelinde RD piyasa ilişkilerini giderek daha fazla bozan bir olgu olarak ele alınmaktadır.

²⁶ Offe, *Contradictions...*, s. 48.

Offe'nin piyasa ilişkilerini vurgulaması aslında Habermas'ın tezlerini benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Habermas'a göre, sermaye oluşumu sınırsız rekabet koşullarında olmaktadır.²⁷ Devletin resme dahil olması, sermayenin bu rekabetin koşullarını, yani "artık değer üretiminin toplumsal temellerini" sağlamakta başarısız olması sonrasındadır. Devlet müdahaleleri sermaye için ne kadar elzem olursa olsun, bunlar kendisi kapitalist olmayan, ancak "açık bir biçimde kolektif-kapitalist iradeyi ortaya koyan" bir öznenin müdahaleleridir. Devlet üretimin genel koşullarını güvence altına alırken "değer yasasının yürütücü organı" olsa bile kendisi de değer yasasının işleyişine tabidir. Habermas'a göre, idari etkinlikler krizi arttırmaktadır. Offe'de var olan piyasa ilişkilerinin giderek daha fazla bozulması buradan türemektedir. Böyle bir kavramlaştırılmaya sahip olunca da, yeni sağın 'sağlıklı' müdahaleleri üzerine yaptığı yorumlarda, yeni sağın bu bozulmayı geriye almasının övülmesine şaşmamak gerekir.²⁸

Burada sermayenin bu 'katılıkların' ortaya çıkmasına neden razı olduğunu sormamız gerekir. Offe'ye göre, Keynesyen RD kitle siyasi partilerinin var olduğu ileri kapitalist ülkelerde bir 'barış formülü' olarak ortaya çıkmıştır.²⁹ Bu formül sayesinde politik devrimci radikalizm, ekonomist, dağılıma odaklanmış ve daha kurumsallaşmış bir sınıf mücadelesi biçimine dönüşmüştür. Bu sınıf uzlaşması, asgari yaşam standartlarının, sendikal hakların ve liberal demokratik hakların korunması, kitlesel işsizliğin önlenmesi ve reel gelirlerin yaklaşık olarak emek verimliliği ile paralel olarak artması karşılığında, kaynak dağılımı, uluslararası değişim, teknolojik yenilenme, ürün geliştirme ve sınai lokasyon konularında karlılık mantığının ve piyasaların belirleyiciliğinin emek tarafından kabulüne ve bunun gerektiğinde devlet müdahaleleri ile sağlanmasına dayanmaktadır.³⁰

²⁷ Habermas Jürgen, *Legitimation Crisis*, London, Heinemann, 1976, ss. 50-1.

²⁸ "Çeşitli gelişmelerin ... sonucunda yurttaşlara yasal haklar sağlayan devlet kurumları görece olarak 'katı' ve hatta geriye döndürülemez bir hale geldiler. Belirli bir endekse ya da ücretli emeğin maruz kaldığı riskleri ya da belirsizlikleri hafifletme gereksiniminin ötesine geçmemeyi sağlayacak bir 'durma kuralı' ile sınırlanmadıkları için, metasızlaşan (decommodified) devlet kurumları kendi başlarına bir yaşam geliştirdiler. Bu noktada, refah devletinin kapitalist ekonomi üzerinde tahammül edilemeyecek bir yük haline geldiğini iddia eden yeni-muhafazakar iddialardan çok şey öğrenilebileceğini düşünüyorum" (Offe, *Contradictions*, s. 264).

²⁹ Offe, *Contradictions...*, s. 147.

³⁰ A.k., s. 193.

Offe'nin kuramsallaştırmasında RD hem bir "barış formülü hem piyasa ilişkilerinin serbestçe oluşmasını engelleyen katılıkların kaynağı olarak ele alınmaktadır."³¹ Offe'ye göre, kapitalizm ne RD ile ne de RD'siz yaşayabilmektedir. Yeni sağ ile RD'nin katılıklar getirdiği konusunda anlaşsa bile, Offe yeni sağın reçetelerini kabul etmez. Offe'ye göre RD "ortadan kaldırılması politik demokrasinin ve sendikaların ortadan kaldırılmasını ve parti sisteminde radikal değişikliklerin yapılmasını gerektirecek, geriye dönüşü olmayan bir yapıdır." Dahası refah devletsiz bir kapitalizm yaşayabilir bir sistem olmayacaktır.³² Ne var ki, Offe'ye göre, RD'nin kurumsal yapısı ile çözülebilen sorunlar artık en önemli ve acil sorunlar değildir.³³ Offe'nin bu iddiasını desteklemek için yaptığı analizde kullandığı arz-yönlü iktisat, RD altından işçilerin çalışmaya teşvik edilmedikleri ve RD'nin esnek olmayan yapısı gibi terimler aslında yeni sağın terimleridir ve bunlar bu makalenin ikinci yarısında daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Offe daha sonraki çalışmasında "örgütsüz (disorganized) kapitalizm" konusunu incelemeye yönelmiştir.³⁴ Burada da, örgütsüz kapitalizmin örgütlü kapitalizme bir karşıt model olmadığını söylemektedir. Bir başka deyişle, RD'nin bazı öğeleri aşınmış olsa da ve RD'nin çözdüğü sorunlar dışında başka sorunlar yakıcı bir hale gelse de, RD modelinin yerine geçecek başka bir tutarlı model görünmemektedir.

Offe daha sonraki çalışmalarında yeni bir model konusunda bir şey söylemektense, neden RD uzlaşmasının artık eskisi kadar kuvvetli olmadığını incelemektedir.³⁵ Kurumsal devamlılıkların yanı sıra, RD'nin seçmenler tarafından desteklenmeye devam etmesi bir gerçeklik olsa da, Offe'ye göre, kitle demokrasisi ile RD arasındaki ilişkinin artık karşılıklı olarak birbirlerini desteklemesinin son bulması nedeniyle Sosyal Demokrat sınıf uzlaşmasının varsayımları eskimiştir. Ücretli işçiler arasındaki ayrımlar artmış, ekonomik çıktı ile istihdam arasındaki paralel ilişki bozulmuş, RD'nin bürokratik kurumlarına tepkiler yoğunlaşmış, ücretli yeni orta sınıflar yükselmiş ve Sol kitleleri mobilize etmek için inandırıcı bir program ya da proje üretememiştir.³⁶ Sonuç olarak Offe sınıf uzlaşma-

³¹ A.k., s. 153 ve s. 262.

³² A.k. ss. 152-153.

³³ A.k. s. 196.

³⁴ Offe Claus, *Disorganized Capitalism: Contemporary Transformations of Work and Politics*, Cambridge, The MIT Press, 1987, s.5.

³⁵ Offe Claus, *Modernity and the State: East, West*, Cambridge, The MIT Press, 1996, ss.156-57.

³⁶ A.k., ss. 171-79.

sının bittiğini görmekte, ancak bunun sonucunda ortaya çıkan durumu anlamak için kısmi kuramsallaştırmalar ve gözlemler üretmektedir. Sosyal Demokrat sınıf uzlaşması pek mutlu olmayan bir sona gelmiştir.

Sosyal Demokrat Model

Bu aşamada Sosyal Demokrat (SD) modelin ne olduğunu biraz daha ayrıntılı incelemek gerekmektedir. SD modeli 1970'lerde öne çıkmış ve sınıf uzlaşmasının altyapısını kurmuştur. Shalev'e göre, Bolşevikler'le ayrıştıkları yirminci yüzyıl başından sonra Sosyal Demokratların geliştirdiği sosyalist dönüşüm kuramları akademik bir fikir jimnastiği olmanın ötesine gidememiş ve bu konu ile ilgili akademik çevreler bile bir süre sonra sosyalist dönüşüm konusuna ilgilerini kaybetmişlerdir.³⁷ Ancak 1970'lerde Sosyal Demokrasi yeni bir yaşamsallık kazanırken, Avrupalı siyasetçilerin ürettikleri en önemli yenilik sosyal demokrat bir RD modeli önermek olmuştur. SDRD (Sosyal Demokrat Refah Devleti) modeline göre, farklı ulusların refah devletleri o ülkedeki SD işçi hareketlerinin gücü ile orantılı olarak güçlü olmaktadır. RD'nin elde edilmesinde işçi sınıfının gücünü vurgulayan bu yaklaşımda işçi sınıfı çıkarlarının ve kapasitelerinin tartışılması, bu dönemde genel olarak artan politik ve akademik radikallik ile de paralel gitmektedir. Bu dönemde SDRD daha soldaki RD anlayışlarından iki konuda farklılaşmıştır: İlk olarak, SD modeli parlamento dışındaki politik iktidar biçimlerinden daha çok parlamento içinde bir güç olarak yasama gücünün elde edilmesine vurgu yapmaktadır. İkinci olarak da politik ve ekonomik alanların birbirlerinden bağımsız olduğunu iddia etmektedir.³⁸

SDRD modelinin temel varsayımları şunlardır:

- 1- RD bir sınıf sorunudur ve işçi sınıfı RD'nin en başta gelen kurucusudur.
- 2- RD'nin temel parametreleri büyük ölçüde hükümetlerin seçimleri ile tanımlanmaktadır.
- 3- Kapitalist demokrasilerdeki en önemli partizan ayrım işçi sınıfı partileri ile diğerleri arasındadır. Ancak reformist partilerin hükümet gücünü elde etme konusunda ciddi bir iddiaları olabilir.

³⁷ Shalev Michael, "The Social Democratic Model and Beyond: Two Generations of Comparative Research on the Welfare State", *Comparative Social Research*, Vol.6, 1983, ss. 315-16.

³⁸ A.k., s. 319.

4- Reformist işçi partilerinin kapasiteleri sendikalarda ve politik partilerde örgütlenmiştir ve kurumsal işçi sınıfı hareketinin yaygınlığı ve tutarlılığının bir fonksiyonudur.³⁹

SDRD modeli reformist emek stratejisi ile iki pozitif strateji elde etmeyi ummaktadır: Bir taraftan, işçiler sağlık ve eğitim başta olmak üzere sosyal konularda kaynaklara sahip olacaklar, fakirlik ortadan kalkacak ve ücrete bağımlılık azalacaktır ve bu yolla da işçilerin politik kapasiteleri artacak ve işçilerin birliğini engelleyen faktörler ortadan kalkmış olacaktır. SDRD işçi sınıfının mobilizasyonunu arttıracak ve ücretli emek ilişkisinde var olan işçilerin birbirlerinden izolasyonu sorununu azaltacaktır. Diğer taraftansa, SDRD modeli ekonomik etkinlik ve verimliliği sağlayacaktır.⁴⁰ Bu iki özellik kendi aralarında sürdürülebilir bir uzlaşma yaratarak, toplumun tümü için yararlı olacaktır.

SDRD modeli 1970'ler boyunca başarılı olmuştur.⁴¹ İsveç ve Avusturya gibi ülkelerde RD devleti harcamaları artmış ve bununla birlikte giden artan kurumsallaşma nedeniyle evrensel programlar uygulanması yaygınlaşarak, insan onurunu ayaklar altına alan olanak testleri (means-test) uygulamaları azalmıştır. 1980'lerden sonra ise bu modelin bir zamanlar iddia edildiği kadar sürdürülebilir olmadığı ortaya çıkmış ve modelin temel varsayımları artık işlememeye başlamıştır. Öncelikle modelin dayandığı uzlaşma düşüncesi 1980'lerden sonra devam etmemiştir. Ekonomik koşullar emek ve sermayenin ulusal birliğini bozduğunda, sermaye tercihini giderek daha kuvvetli olarak çıkış stratejileri yönünde kullanmıştır. Sermayenin küresel hareketliliğinin artışı ile birlikte de uzlaşma artık işlememeye başlamıştır.

İkinci olarak, SDRD modeli belirttiğimiz gibi reformist işçi partilerini öne çıkarmaktaydı. Modele göre, bu partilerin iktidarı işçilerin çıkarlarının savunulmasına ve RD'nin güçlendirilmesine olanak verecekti. Ne var ki, Shalev'e göre, bu bir aşırı basitleştirme idi, çünkü RD'ni sermayenin çıkarına aykırı bir şey olarak görmekte ve RD'nin aynı zamanda sermayenin çıkarlarını da sağlayan bir yapı olduğunu idrak etmemekteydi.⁴² Daha önemli olarak, SD partiler birçok ülkede RD üzerinde bir tekele sahip değillerdi ve her birindeki hükümetler kendi siyasal görüşleri doğrultusunda bir

³⁹ A.k., ss. 319-20.

⁴⁰ Esping-Andersen, a.g.k., s. 12.

⁴¹ A.k., s.323; Scharpf Fritz W, *Crisis and Choice in European Social Democracy*, Ithaca, Cornell University Press, 1991.

⁴² Shalev, a.g.m., s. 326.

sistem oluşturmuşlardı. Piven ve Cloward'ın dediği gibi, solcu olmayan hükümetler “aşağı sınıfların protestosunu sınırlamak ve boşa çıkarmak için ve aynı zamanda da refah devletinden yararlanmayı piyasa ekonomisine bağlamak için yollar aramaktaydı”.⁴³

Son olarak, SDRD modelinin yürütme gücünü elde etmeye yoğunlaşan ve işçi sınıfının sendikalar ve partideki örgütlü gücünü geliştirmesine dayanan stratejisi uzun ömürlü olmamış ve sendikalarla parti ve sendikal liderlikle sendika üyeleri birbirlerinden uzaklaşmışlardır. İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin uygulamaya çalıştığı Rehn-Meidner modelinin incelenmesi bunun neden böyle olduğu konusunda bir fikir vermektedir. Rehn-Meidner modeli 1980'lerden önceki otuz yıl, getirilen “büyük ücret fonları” sistemi ile çalışmış, ancak 1980'lerde tekellerin içine girdiği kriz sonrasında artık etkinliğini yitirmiştir (model bu makalenin ikinci yarısında açıklanmaktadır). Sistem çalışırken sendika ve parti üyelerinin içine girdiği politiksizleşme süreci ise sistem eskisi gibi çalışmadığında alternatif program proje getirilmesini engelleyen önemli faktörlerden biri olmuştur.⁴⁴

Esping-Andersen: SD modelin devamı ya da nazik bir geri dönüş?

Esping-Andersen'in RD ve özellikle de SDRD hakkındaki görüşleri biraz daha karmaşıktır. 1990'da basılan ve çok yaygın olarak okunan *Refah Kapitalizmi'nin Üç Dünyası* başlıklı kitabında, önceki bölümde bahsettiğimiz gibi, SD modele karşı dile getirilen eleştirileri yinelemektedir. Parlamenter mücadelenin en önemli konu haline getirilmesini reddetmekte, RD'nin sadece SD değil sağ partiler dahil başka partiler tarafından da geliştirildiğini söylemekte ve SDRD modelinin sürdürülebilirliği iddialarını eleştirmektedir.⁴⁵ Esping-Andersen bu eleştiriler doğrultusunda RD araştırmalarına iki önemli yenilik getirmektedir.

İlk olarak, Esping-Andersen'e göre, RD araştırmalarında sınıflar arası koalisyon yaklaşımı kabul edilmelidir. İlk çalışmalarında RD programlarının sınıfsal karakterinin sadece işçi sınıfı tarafından belirlenmediğini ve belirleyici olanın işçi sınıfının evrensel RD programlarını (seçmeli programlar yerine) talep eden orta sınıflarla

⁴³ A.g.m., s. 329.

⁴⁴ Pontusson Jonas, “Sweden: After the Golden Age”, *Mapping the West European Left*, (Ed. Perry Anderson ve Patrick Camiller), London, Verso, 1994.

⁴⁵ Esping-Andersen, a.g.k., ss. 16-17.

yaptığı ittifaklar olduğunu söylemektedir.⁴⁶ Daha sonraki çalışmalarında ittifak edilenlerin sayısı orta sınıfların tamamı ve çiftçi örgütlerinin de katılımı ile artmıştır.⁴⁷ Ne var ki, bu yeni ittifaklar da SDRD modelinin içsel zayıflığına bir çözüm olmamıştır. Esping-Andersen'in ittifaklar yaklaşımı farklı sınıf ve kesimlerin RD'ye bakışlarını analiz etmekte anlamlı ise de, işçiler ve kapitalistler arasındaki uzlaşma sonucunda ortaya çıkmış olan RD düşüncesinden bir uzaklaşmadır. Esping-Andersen SD sınıfsal mobilizasyon tezini neo-liberal zamanlarda farklı kesimler ekleyerek devam ettirmektedir. Ne var ki, Esping-Andersen'in SD modeli yeni aktörler ekleyerek devam ettirme çabası, bu modeli mümkün kılan sınıfsal uzlaşma düşüncesinin sermaye tarafından bozulması nedeniyle ortadan kalkmıştır. Neo-liberal düzen aslında sermayenin bu uzlaşmaya bir karşı duruşudur ve sermayenin bu politika değişimini sorunlaştırmadan uzlaşmayı farklı kesimlere yaymak mümkün olmayacaktır.

İkinci olarak, yukarıdaki 'yenilikle' bağlantılı olarak, Esping-Andersen⁴⁸ RD'nin üç farklı rejimi olduğunu söylemektedir:

1- Liberal Refah Devleti (ABD, Kanada ve Avustralya): Bu rejimde genellikle olanak testleri uygulanmakta ve RD programları genellikle bütün toplumu kapsayıcı olmayıp ancak düşük gelirliyle yönelik olmaktadır. Sosyal sigorta son derece sınırlıdır. RD programlarından yararlananlar en fakirler dışında işçi sınıfının en fakir unsurlarıdır. Bu modelde toplumsal reformların yapılması geleneksel liberal çalışma etiği ve normları nedeniyle oldukça zordur.⁴⁹

2- Korporatist-devletçi Refah devleti (Avusturya, Fransa, Almanya ve İtalya): Bu muhafazakar ve korporatist RD türünde, piyasa verimliliği ve metalaşmaya liberal refah devletinde olduğu ölçüde temel önem atfedilmez ve toplumsal hakların tanınması görece olarak daha kolaydır. Bu modeldeki temel vurgu hakların sınıf ve statüye göre verilmesi ve statü farklılıklarının özenle korunmasıdır. Korporatist RD modelinde piyasa ilişkilerini dışlayarak refah hizmetleri sağlamaya hazır bir devlet sektörü bulunmaktadır. Bu nedenle, özel sigortacılık ve ücretlere bağlı yan ödemeler sistemi ancak marjinal bir rol oynayabilir (liberal RD'nde ücretlerin

⁴⁶ Shalev, a.g.m., s. 333.

⁴⁷ Esping-Andersen, a.g.k., s. 30.

⁴⁸ A.k., ss. 26-27.

⁴⁹ Esping-Andersen'in bu sınıflandırmasına ve özellikle de ABD'nin konumuna ilişkin önemli bir itiraz için bkz, Hacker, Jacob S. "Bringing the Welfare State Back In: The Promise (and Perils) of the New Social Welfare History," *The Journal of Welfare History*, vol 17, No: 1, 2005, ss. 125-54.

yanı sıra sigorta ve diğer RD hizmetlerinden yararlanma şirketten şirkete, hatta çalışandan çalışana farklılık gösterebilir).

3- Sosyal Demokrat RD (İskandinav ülkeleri): Evrensel programlar yani çalışanların ve halkın bütününe kapsayan programlar ve sosyal hakların metasızlaşması yani meta olmaktan çıkarılması orta sınıflara da yaygınlaştırılmıştır. Toplumsal reformun arkasındaki ana itici güç sosyal demokrasidir. Devlet ile piyasalar ve işçi sınıfı ile orta sınıflar arasında bir ayırım yaratılmadan temel gereksinimler için olası en yüksek standartların herkes için sağlanması temel hedeftir.

Bu sınıflandırma, SD modelinin temel varsayımları açısından bakıldığında olumlulukların yanı sıra olumsuzluklar da içermektedir. Bir taraftan, SD modelinin diğer RD türlerine kıyasla daha üstün olduğu görülmektedir. Ancak diğer taraftan, SD modelinin temel iddiası olan, RD'nin sosyal demokrat partilerin çalışmaları sonucunda elde edilen bir olgu olduğu düşüncesi yerine, ileri kapitalist tüm ülkelerde var olan bir sistem olduğu söylenmiş olmaktadır. Elbette, Esping-Andersen'in modeli SD modelini yeni koşullar altında yeniden üretmektedir. Yukarıdaki modeldeki temel kıstaslardan birisi RD hizmetlerinin metalaşması ya da metasızlaşmasıdır. Liberal model olanak-testleri ve zayıf RD hizmetleri ile RD sisteminde metasızlaşmayı mümkün olduğu kadar azaltmakta, yani piyasa ilişkilerini mümkün olduğu kadar hakim kılmaktadır. Korporatist-devletçi modelde zorunlu devlet sigortası piyasaya alternatifler sunmakta ise de ancak sosyal demokrat modelde RD piyasanın yerini alan bir sistem kurmaya yaklaşmaktadır.⁵⁰

Esping-Andersen bir taraftan SD modeli yeniden üretirken bir taraftan da onu dönüştürmesi nedeniyle yaygın olarak okunmuşsa da, bazı eleştirilerden de kurtulamamıştır. Örneğin, ideal tipleştirme yöntemine dayanan modelinin, gerçek hayatta tam bir örneğinin bulunamayacağı söylenmiştir.⁵¹ Daha önemlisi, modeli aynı model içinde ele alınan ülkeler arasındaki ayrımları tam olarak ortaya koyamamaktadır. Örneğin, her ikisi de liberal RD modeli olarak sayılan Kanada ve ABD'nin 1960 sonrasında birbirlerinden çok farklı doğrultularda gelişmeleri ve genel sağlık sigortası siste-

⁵⁰ Olof Palme 1975'te şöyle demiştir: "Biz sosyalistler kapitalizmle bir dereceye kadar simbiyotik bir biçimde yaşamaktayız. İşçi hareketi kapitalizme karşıdır" Sassoon Donald, *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century*, London, Fontana Press, 1996, s. 747.

⁵¹ Cochrane Allan, "Looking for a European Welfare State", *Comparing Welfare States: Britain in International Context*, (Ed. Allan Cochrane ve John Clarke), London, Sage, 1993b.

mini uygulayan Kanada'nın, halkının önemli bir kısmının hiçbir sağlık sigortası kapsamına girmediği ABD ile aynı modelde sayılması bir eksikliklerdir.⁵² Bu sorun salt bir sınıflandırma sorunu olmaktan ötedir ve Esping-Andersen'in sınıflandırmasının kuramsal dayanakları konusunda soru işaretleri yaratmaktadır.

Esping-Andersen RD'nin sanayi sonrası topluma geçişle birlikte evrimi konusunda da bazı iddialar ortaya atmıştır. Burada da RD rejimindeki farklılıklara bağlı olarak farklı yollar olduğunu söylemektedir. Ona göre, liberal rejimler iki katmanlı istihdam rejimleri yaratmak yolundadırlar ve etnik ve cinsel ayrımlara bağlı olarak ucuz işler yaratılması artmıştır. Korporatist-devletçi rejimlerde ise istihdam yaratmayan ekonomik büyüme koşullarında işsizliğin artması sonrasında içerdekiler/dışarıdakiler ayrımı ortaya çıkmıştır. SD rejimlerde ise temel ayrım noktası kamu/özel sektör çalışanları arasındadır. Devletçe istihdam edilenlerin çoğunun kadın olması nedeniyle bu ayrım aynı zamanda cinsel bir ayrım olarak da alınabilir (aradaki çelişkinin sorunsuz atlatılabilmesi aile bağlarının ne kadar kuvvetli olduğuna bağlıdır demekten de geri kalmaz Esping-Andersen). Ne var ki, RD evrimleri üzerine bu söylenenlerin kuramsallaştırmadan çok oldukça tartışmalı bazı gözlemlerden ibaret oldukları söylenmelidir. Pierson'a göre, dışarıdakilerin önemli bir kısmı bir zamanlar içeride olan çalışanlardı ve emek sürecindeki değişiklikler ve esnek üretim biçimlerinin yaygınlaşması sonrasında dışarıda kaldılar.⁵³ Alman işçilerinin çok iyi öğrendikleri gibi, dışarıdakilerin refahını azaltıcı önerilerin içeridekileri de eninde sonunda etkileyeceği görülmektedir ve içeridekiler/dışarıdakiler ayrımlarının politik analizi bu kesimler arasında bir ekonomik çıkar farklılığı olduğunu desteklemeyebilir.

Ian Gough: Eğer gerçekten deniz bittiyse, korporatizmi bir süre kabul edebiliriz

Bu bölümde son olarak, Gough'un RD üzerine yazdıklarını ele alacağız. Gough'un bu konudaki yazıları Thatcher'in 1979'da başlattığı neo-liberal saldırının İngiliz Solu açısından ne kadar beklenmedik bir hareket olduğunu göstermektedir. Gough kitabında

⁵² Olsen Gregg, M. "Locating the Canadian Welfare State: Family Policy and Health Care in Canada, Sweden, and the United States", *Canadian Journal Of Sociology*, 19(1), 1994, 1-20.; Myles John, "When Markets Fail: Social Welfare in Canada and the United State", *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*, (Ed. Gosta Esping-Andersen), London, Sage, 1996.

⁵³ Pierson, "The New...", s. 155.

RD'nin özellikle İngiltere'deki gelişimini incelemektedir. RD'nin gelişiminde RD harcamalarının artışı analiz etmekte ve bunu yaparken de zaman zaman harcama artışının RD kapsamına alınan hizmetlerin sunumunu metasızlaştırdığını ileri sürmektedir.

Asıl sorunsa, kitabında genel olarak benimsediği ortalamacı üsluptur. Örneğin, RD'nin gelişiminde hem işlevsel nedenlerle kapitalist gelişmeyi desteklemenin, hem de işçi sınıfının siyasal mücadelelerinin önemli olduğunu söylemekte, ancak bunu yaparken O'Connor'un tezine yakın bir analiz sunmamaktadır.⁵⁴ RD'nin krizi konusunda da ortalamacı bir yaklaşıma sahiptir. Ona göre,

RD'nin büyümesi kapitalist gelişimin ne nedeni ne de sonucu olup, sadece bir boyuttur. Dolayısıyla da bugünkü krizin de ne nedeni ne de sonucu olmayıp sadece bir boyutunu oluşturmaktadır. Devletin ekonomiye müdahalelerinin ve de refah harcamalarının giderek daha fazla artması sermaye ile emek arasında olan çatışmayı ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerde daha da arttırmaktadır. Refah harcamalarını arttıran basıncın mali sorunlarla birleşmesi sonucunda da O'Connor'un 'devletin mali krizi' olarak adlandırdığı durum ortaya çıkmaktadır. Fakat bu bugünkü ekonomik krizde kapitalist büyüme ve gelişmenin doğasından kaynaklanan anlardan sadece birisidir.⁵⁵

Bu paragrafta, Offe tarafından dile getirilen, RD çalışmalarında refah devleti harcamalarına odaklanmanın sorunlu olmasını bir tarafa bıraksak bile, mali krizin bugünkü ekonomik krizde anlardan biri olduğu iddiası sorunludur. Burada da sınıf savaşı ile sermaye birikimi arasında O'Connor gibi inandırıcı bir model kuramaması belirleyici olmaktadır. Gough'un çalışması sınıfsal ilişkileri de işin içine anlamlı bir biçimde katamamaktadır.

Gough'un kitabındaki en önemli sorun gelecek hakkında önerilerde bulunduğu bölümlerde karşımıza çıkmaktadır. Thatcher iktidara gelmeden sadece birkaç ay önce basılan kitabında, yani RD'ne karşı önemli saldırıların başlamasının ve devletin yeniden düzenlenmesinin arifesinde, Gough emek ve sermaye arasında yeni bir toplumsal uzlaşmanın kurulması gerektiğinden ve korporatizmden bahsedebilmektedir.⁵⁶ Korporatizmin dengeli ve etkin olmaması nedeniyle, bu yeni uzlaşmanın sadece geçici bir çözüm olacağını ve korporatizmin işçi örgütlerinde yönetimle üyeler arasında çelişkileri arttırma eğiliminde olduğunu söylese bile, Gough

⁵⁴ Gough, A.g.k. s. ix.

⁵⁵ A.k., s. 127.

⁵⁶ A.k. s. 146.

korporatizmin kapitalistlere iyi ‘satılması’ gerektiğinden bahsetmektedir. Korporatizmi kapitalistlere daha çekici bir hale getirmek içinse toplumsal ücretin kapitalistlerin karı yerine toplumun bütünü tarafından üstlenilebileceğini söylemektedir.⁵⁷ Getirdiği analiz 1970’lerin ortalarından itibaren İngiltere’de oluşan sınıfsal hareketlenmeleri iyi analiz etmemekte ve ortalamacı üslubu nedeniyle de monetarizmi savunan güçlerle işçi sınıfı arasında bu ikisinin kuvvet dengesine dayanan yeni bir uzlaşma isteyebilmektedir. 1970’lerin krizini tartışmaya Clarke ve Pontusson’un çalışmalarını ele alacağımız gelecek bölümde devam edeceğiz.

REFAH DEVLETİNİN DAĞILMASI

1970’lerin sonuna gelindiğinde sınıfsal uzlaşma yoluyla RD’nin geliştirilmesinin altındaki zemin ortadan kalkmaktaydı. Küresel ekonomideki değişimleri inceleyen standart çalışmalar aşağıdaki başlıkları daha fazla önemsemeye başlamışlardı: 1- enflasyon oranlarındaki artış; 2- hem mutlak olarak hem de GSMH’ya kıyasla ticaretin artan hacmi; 3- finansal piyasaların bütünleşmesi; 4- istihdamın yapısının ve sektörel bileşiminin değişmesi; ve 5- çalışma ve üretiminin örgütlenmesinde küresel devrim.⁵⁸ Ortaya çıkan krize çözüm olarak monetarizmin giderek öne çıkması ile birlikte, RD’nin büyümesi günah keçisi haline getirildi. Aradan geçen otuz yıla yakın süre sonrasında, bugün monetarizmin çözeceğini iddia ettiği sorunlara gerçekten bir çözüm getirdiğinin son derece tartışmalı olduğu açıktır.

Neo-liberal politikaların uygulanması önce Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri’nde başlamış ve 1980’lerin başından

⁵⁷ A.k., ss. 149-51.

⁵⁸ Hall Peter A, “The Political Economy of Europe in an Era of Interdependence”, *Desarrollo Economico*, Sayı: 145, 1997, 151-52. Bu süreç daha ayrıntılı olarak incelenmelidir. Burada yalnızca bu sürecin ‘tetikçisinin’ ne olduğu konusunda birkaç cümle etmek mümkündür. Scharpf’a (a.g.k., ss. 243-245) göre, tüm dünyada faiz oranlarının artmasına neden olan süreç ABD tarafından tetiklenmiştir. ABD Merkez Bankası (FED) 1978 yılında daha önceki politikalarını terk ederek faiz oranlarını arttırmıştır. Bunun üzerine bütün Avrupa ülkeleri de faiz oranlarını arttırmak durumunda kalmıştır, zira aksi yöndeki bir politika sermayenin Avrupa’dan kitle halinde kaçmasını gerektirirdi. Ancak bu hareket ulusal hükümetlerin elindeki parasal ve finansal yetkileri almıştır. Daha önemlisi, bu hareket sermayenin istediği gibi kaçışına olanak tanıdığı için sermaye ve emek arasında ileri kapitalist dünyada var olan uzlaşmanın altındaki zemini de erozyona uğratmıştır. Scharpf’in bu önemli gözlemine karşı şunu sormak gerekir: Neden bütün Avrupa hükümetleri kendilerine çok da yararlı olmayan bu finansal deregülasyona onay vermişlerdir?

itibaren diğer OECD ülkelerine yayılmıştır. 1982’de sosyalist bir hükümetin iktidara geldiği Fransa ise iki yıl daha neo-liberal politikalara karşı dirense de, 1984 yılından itibaren bu politikaları belirli ölçülerde uygulamak durumunda kalmıştır. Ne var ki, taraftarlarının bütün iddialarına karşın, neo-liberal politikaların uygulandığı ülkelerdeki ekonomik performans başarılı olmaktan uzaktır. Neo-liberal politikalar birçok durumda sanayisizleşme ile sonuçlanmış ve ülkelerin dış ticaretlerinde sanayinin payı giderek düşmüştür. 1980’lerde neo-liberal politikaları uygulamaya başlayan Almanya, Japonya ve EFTA (European Free Trade Area- Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) ülkeleri daha başarılı gibi görünmektedirler.⁵⁹ Ancak bu ülkelerin de 1990’larda temel ekonomik göstergelerinde önemli sorunlar kendilerini göstermişlerdir.⁶⁰ 1990’ların başındaki resesyon sonrasında bu ülkelerde de, daha önce uygulanması mümkün olmayan ücretlerin düşürülmesine yönelik politikalar uygulanmaya başlamışlardır.⁶¹

Ulusal performansların karşılaştırılmasındaki gelgitleri hesaba katmazsak, kapitalizmin bir bütün olarak sorunlu bir döneme girdiğini teşhis etmek mümkündür. Halihazırda, seçilen ulusal yollardan hiçbirisinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1970’lerin petrol krizine kadar yaşanan ‘Kapitalizmin Altın Çağı’ döneminde olduğu gibi demokratik sınıf uzlaşmalarının uygulanabileceği bir sabitlik üretebilecekleri söylenememektedir.⁶² Kapitalizmin krizi farklı ülkelerde farklı biçimlerde görünse bile (genel olarak, Kuzey Amerika’da düşük ücretli, Avrupa’da ise istihdam yaratmayan büyüme), temeldeki sorunun, fordizmin kendini küresel bir fordizm /neo-fordizm olarak yeniden üretememesi olduğu söylenmektedir.⁶³ Bu koşullar altında RD’nin de önemli çalkantılarla karşılaşması doğaldır. Günümüzde, kapitalizmin altın çağı ve daha sonrasında ortaya çıkan ‘teneke çağ’ üzerine önemli bir yazın gelişmiş-

⁵⁹ Lipietz Alain, “The New Core-Periphery Relations: The Contrasting Examples of Europe and America”, *The State and the Economic Process*, (Ed. C.W.M. Naastepad ved Servaas Storm), Cheltenham, Elgar, 1996, s. 116.

⁶⁰ Coates David, *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in the Modern Era*, Malden, Polity Press, 2000, s.1.

⁶¹ Streeck Wolfgang, “Neo-Voluntarism: A New European Social Policy Regime?” *European Law Journal*, 1(1), 1995, 31-59.; Scharpf, a.g.k.; Pontusson, a.g.m.

⁶² Kitschelt Herbert et al, “Convergence and Divergence in Advanced Capitalist Democracies”, *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*, (Ed. Herbert Kitschelt et al.), Cambridge, Cambridge University Press, 1999, 428.

⁶³ Davis Mike, “The Political Economy of Late-Imperial America”, *New Left Review*, Sayı: 143, 1984, 6-38.

tir. Bu bölümde, bu hızla büyüyen yazın içinden RD'nin geleceği konusunda önemli tezler gündeme getirenler ele alınacaktır.

RD gerçekten de çözülüyor mu?

RD'nin çözülmesi üzerinde çalışan yazarların önemli bir kısmı sosyal harcamaların neo-liberal dönüşüm sonrasındaki değişimini vurgulamışlardır. Tablo 1'de gelişmiş 21 OECD ülkesindeki sosyal harcamaların 1980 ile 2003 arasındaki değişimi gösterilmektedir. Tablo'dan görüldüğü gibi, 1980'ler ve 1990'larda bu ülkelerde sosyal harcamaların azaldığı değil hem mutlak olarak hem de hükümet harcamaları içinde oran olarak arttığı görülmektedir.

Tablo 1- GSMH ve Hükümet Bütçesi İçinde Sosyal Harcamaların Değişimi, 1980 ve 2003⁶⁴

	GSMH içinde sosyal harcamaların yüzdesi				Hükümet bütçesi içinde sosyal harcamaların yüzdesi		
	1980	1990	2003	1980-2003	1990	2003	1990-2003
ABD	13,3	13,4	16,2	2,9	36,1	44,1	8,0
Almanya	23,0	22,5	27,3	4,3	51,6	57,0	5,4
Avustralya	10,9	14,1	17,9	7,0	39,7	51,1	11,4
Avusturya	22,6	23,7	26,1	3,5	46,0	51,1	5,1
Belçika	23,5	25,0	26,5	3,0	47,9	51,9	4,0
Danimarka	25,2	25,5	27,6	2,4	45,6	49,9	4,3
Finlandiya	18,4	24,5	22,5	4,1	51,0	45,1	-5,9
Fransa	20,8	25,3	28,7	7,9	51,2	53,9	2,7
Hollanda	24,1	24,4	20,7	-3,4	44,5	44,0	-0,5
İngiltere	16,6	17,2	20,1	3,5	40,6	54,8	14,2
İrlanda	16,8	15,5	15,9	-0,9	36,0	47,5	11,5
İspanya	15,5	20,0	20,3	4,8	46,7	53,1	6,4
İsveç	28,6	30,5	31,3	2,7	49,8	53,7	3,9
İsviçre	13,9	13,5	20,5	6,6	45,0	55,9	10,9
İtalya	18,0	19,9	24,2	6,2	37,6	50,1	12,5

⁶⁴ Kaynak: Starke Peter et al, "Convergence Towards Where: In What Ways, If Any, are Welfare States Becoming More Similar?" *Journal of European Public Policy*, 15(7), 2008, ss. 975-1000.

Japonya	10,3	11,2	17,7	7,4	35,2	46,1	10,9
Kanada	14,1	18,4	17,3	3,2	37,7	42,0	4,3
Norveç	16,9	22,6	25,1	8,2	42,4	52,0	9,6
Portekiz	10,8	13,7	23,5	12,7	34,0	51,7	17,7
Y. Zelanda	17,1	21,8	18,0	0,9	41,0	46,4	5,4
Yunanistan	11,5	18,6	21,3	9,8	47,6	54,3	6,7

İlk bölümde tartıştığımız yazarların hepsi, O'Connor dışında, RD'nin çözülmesi üzerine de yazmışlardır. Örneğin Gough'a göre, RD'nin geleceği konusunda farklı senaryolar mümkün olabilecektir.⁶⁵ Gough bir taraftan RD'nin çözülmesinden çok yeniden yapılandırılmasının olası olduğunu söylerken, diğer taraftan da eğer kapitalizmin krizi sonrasında işçi sınıfı örgütlenmesinde bir zayıflama olursa, uzun dönemde RD'nin ve bununla birlikte demokrasinin zayıflayabileceğini söylemektedir. Buna karşılık, O'Connor RD harcamalarında kısıntılar olabilese bile, bunun RD'nin çözülmesi demek olmadığını çünkü RD'nin kapitalist birikim için bir önşart olduğunu söylemektedir.

Pierson ise, çözülme iddialarını daha ayrıntılı olarak inceleyip reddetmektedir. Pierson'a göre, RD sanıldığından daha dayanıklı olmuştur ve yeni sağın aksi yöndeki görüşleri temelsizdir. Sermayenin bir bütün olarak RD'nin çözülmesini desteklediği ve RD harcamalarını azaltmanın yabancı sermayeyi çekmek için her zaman bir önşart olduğu doğru değildir. Büyük ölçekli kamusal programlar artık politik hayatın vazgeçilmez öğeleri haline gelmişlerdir ve kolaylıkla kapatılamazlar. Pierson'a göre, RD'nin kurulması ile çözülmesi farklı hareket yasalarına göre işlemektedir. RD'nin çözülmesini destekleyen politikacıların bu görüşlerini savunmaları siyasal intihar anlamına gelmektedir. RD politikalarını sadece işçiler ve sol partiler desteklememekte, farklı programları benimseyen grupların oluşturduğu yaygın siyasal destek ağbağları da RD'ni savunmaktadırlar.

Pierson ikinci olarak, RD harcamalarını incelemekte ve incelediği ileri kapitalist ülkelerin hiçbirisinde harcamaların azalmadığını söylemektedir.⁶⁶ Örneğin, ABD'de hedef RD harcamalarını azaltmak değil, ancak hızla artmaya devam eden harcamaları kontrol altına almaktır. Esping-Andersen de bu görüşü desteklemekte ve

⁶⁵ Gough, a.g.k., s. 138 ve s. 151.

⁶⁶ Pierson Paul, "Continuity ...".

asıl yapılmak istenenin RD harcamalarını azaltmak değil, ancak mümkün olduğu ölçüde dondurmak olduğunu iddia etmektedir.⁶⁷

Pierson'un çalışmaları RD'nin çözüldüğü iddialarına karşı önemli bir 'gerçeklik testi' sağladığı için ve RD'nin çözümlenmesinin mümkün olmadığını ve RD'nin kurulma sürecinde olduğu gibi çözümlenme sürecinde de tek yönlü lineer bakışların yetmeyeceğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak, çalışmasında bazı sorunlar da bulunmaktadır: İlk olarak, çalışması, İngiltere, Almanya, İsveç ve ABD'deki gelişmeleri incelemekte ve ileri kapitalist ülkeler dışında kalan ülkelerdeki gelişme ile ilgilenmemektedir. İkinci olarak, seçmen tavırlarını öne çıkaran bir bakışın, önemli ekonomi politik temelleri olan bir tartışmada yeterli olması mümkün değildir. Pierson'un burada yapmaya çalıştığı, İngiltere'de İşçi Partisi'nin etrafında refah harcamalarının azalmasına duyarlı bir seçmen kitlesi oluşturma çabasıdır ve bu anlamda Üçüncü Yol çizgisi dahilindedir.

Üçüncü olarak, Offe'nin dediği gibi harcamaları vurgulayan bir yaklaşımın sorunları vardır. Pierson RD'de harcamaların tek başına anlamlı olmadığını ve bunun ancak 'yapısal kaymalar'ın⁶⁸ analizi ile anlamlı olacağını söylese bile, analizinde harcamalar en önemli yeri teşkil etmektedir. RD harcamalarında önemli azalmaların olmaması hatta bazı artışların olması, RD'nin kuvvetli olmaya devam ettiği anlamına gelmek zorunda mıdır sorusunu Pierson sormamaktadır. Pierson'un yaklaşımı RD harcamalarındaki artışı refah devletinin içeriğini anlamakta bir ölçü olarak almaktadır ve birçok programın harcamalarındaki artışın resesyon koşullarından ve buna bağlı olarak artan işsizlikten kaynaklanabileceğini ihmal etmektedir.⁶⁹ Dahası, Pierson birçok ülkede 'kemerleri sıkma' konusunda bir uzlaşma olmasını da önemsememektedir. Bu uzlaşma harcamaları azaltmasa da, harcamaların yapılış biçiminde önemli değişiklikler olduğu anlamına gelmektedir.⁷⁰ Birçok ülkede yaşananlar 'liberal esneklik' politikalarının ücretlerin daha da düşürülebileceği alanlarda uygulandığını ve RD hizmetlerinde kesintilerin de en çok bu alanlarda yapıldığını göstermektedir. Örneğin, işsizlik

⁶⁷ Esping-Andersen, a.g.m., s.24.

⁶⁸ Pierson'un belirttiği yapısal kaymalar şunlardır: 1- Refah hizmetlerinin olanak testleri ile sağlanmasındaki artış, 2- hizmet sunumunda özel sektöre ağırlık verilmesi, 3- belirli bir programda verilen hizmetlerin kalitesinin ya da o hizmetten kimlerin faydalanabileceğinin niceliksel bir dönüşüm anlamına gelecek bir biçimde değiştirilmesi.

⁶⁹ Shalev, a.g.m., s. 346.

⁷⁰ Cochrane, a.g.m.

sigortası ya da hastalık durumunda yapılan ödemelerde kesintiler yapılırken, emekli maaşlarında önemli kesintiler yapılmamıştır.⁷¹ Dolayısıyla, yapılması gereken RD'nin çözülmesi, ya da Pierson'un yaptığı gibi çözülmemesi iddialarının ötesine giden, O'Connor'un yaptığı gibi RD hizmetlerinin sınıf mücadeleleri ile nasıl biçimlendirildiğini gösteren analizlere ağırlık vermektir.

Dördüncü olarak, Pierson'un yaklaşımı RD'nin toptan ortadan kaldırılmasının mümkün olmayacağını gösterse de, sessiz bir refah kesintisi süreci ve bu süreçte seçmenlerin çeşitli yollarla marjinalleştirilerek ikna edilmeleri (yani bir çeşit böl-yönet) her zaman mümkündür, hatta İşçi Partisi hükümetleri bile zaman zaman bu yöntemlere başvurmuşlardır. Ayrıca, Pierson'un programların geri alınamazlığına olan inancını, ekonomik ve politik analizlerle desteklememesi de önemli bir eksikliklerdir.

RD'nin kurulma nedenleri: küresel hegemonik güç olmak mı?

Yukarıda tartıştığımız gibi, RD'nin kurulma nedenleri arasındaki işlevsel nedenler olabildiği gibi, SDRD tezinde olduğu gibi, sınıfsal mobilizasyonu uzlaşma temelinde oluşturmaya çalışan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Kuramsal çabaların sadece RD'nin genişlemesi dönemine değil, RD'nin geriletilmesi ya da 'dondurulması' dönemine de ışık tutması gerektiği açıktır. RD'nin kurulmasında anlamlı olan etkenlerden biri olan küresel hegemonik iktidar konusu da bu bağlamda önem kazanmaktadır.

Arrighi'ye göre, bütün göstergelerin kapitalizmin son bulacağını gösterdiği İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, kapitalizm ABD hegemonyası altında tekrar canlandırılmış ve 1970'lere kadar süren bir 'altın çağ' yaşamıştır.⁷² ABD yönetici sınıflarının görece aydınlanmış unsurları katı bir burjuva iktidarının mümkün olmadığını idrak etmişler ve dünya proletaryasının geniş bölümlerinin toplumsal gücü ve istekleri de hesaba katılarak yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. ABD hegemonyası altındaki Avrupa da aynı düzeni kabul etmiş ve bu sistemi sanayi üretiminin Üçüncü Dünya ülkelerine taşınmasına kadar uygulamıştır. Arrighi'nin bu tezi önemli ve ikna edici bir tezdur ve sadece RD'nin kuruluş döneminde değil ama çözülüş döneminde de ABD'nin etkisini anlamak önemlidir.

⁷¹ Kitschelt et al, a.g.m., ss. 455-56.

⁷² Arrighi Giovanni, "Marxist Century, American Century: The Making and Remaking of the World Labour Movement", *New Left Review*, Sayı: 179, 1990, ss. 17-18.

Bu tezin Üçüncü Dünya ülkelerini ilgilendiren boyutunu daha ilerideki sayfalarda ele alacağız. İleri kapitalist ülkelerle sınırlı olarak aldığımızda, Arrighi'nin bu önemli tezinin bazı sorunları olduğu görülmektedir. İlk olarak, RD'nin gelişmesinde ABD etkisi önemli olsa bile, bunun tek etken olarak ele alınması doğru değildir. Hegemonik ülke olarak ABD'nin kapitalizme karşı ortaya çıkan tehditleri karşılamak çabası içinde olması doğaldır, ancak eğer RD'nin kurulmasını ABD yönetici sınıflarının 'aydınlanmışlığına' bağlayacaksak, nasıl oluyor da Avrupa yönetici sınıfları ABD'den daha aydınlanmış ve Almanya, Avusturya ve İskandinav ülkelerinde olduğu gibi daha ileri bir RD kurmuşlardır sorusu havada kalmaktadır.

İkinci olarak, Arrighi'nin iddiası Batı'da sıklıkla öne sürüldüğü gibi, ileri kapitalist ülkelerde işçi sınıfı isteklerinin gerçekleştirildiği ya da en azından bu yönde bazı adımlar atıldığı iddiasını desteklemektedir. Liberal demokrasinin ve refah hizmetlerinin önemli kazanımlar olduğu açıksa da,⁷³ Arrighi'nin bu 'aydınlanma' tezinin eleştirel olarak incelenmesi gerekir. Arrighi'nin kendisi de, aşağıdaki alıntından da görülebileceği gibi, işçi sınıfının istemlerinin elde edilmesi iddiasını desteklemeyen satırlar da yazmaktadır:

Bu yüzyıldaki her türlü ilerlemeye, bütün mobilizasyon ve reformlara ve hatta devrimler ve ulusal kurtuluşlara karşın, dünya bugün hala çok fazla kapitalist olmaya devam etmektedir ve hatta daha da fazla kapitalist olmuştur. Elbette, bu, dünyanın eskiden olduğundan farklı olmadığı demek değildir. Farklılık kısmen kurulu düzene karşı çıkanların burjuvazi tarafından gerçekleştirilen büyük dönüşümlere karşı kendileri izole etmelerinden ya da bu dönüşümleri kendi istemleri doğrultusunda etkilemelerinden kaynaklanmıştır. Ancak Sol'un kurumları ve en başta da Komünist ve Sosyal Demokratik partiler giderek daha fazla yarıştan düşmüş ve hareket önceliğini kapitalist değişimi isteyen güçlere kaptırmışlardır.⁷⁴

Dolayısıyla, RD'nin işçi sınıfı istemlerini kısmen de olsa gerçekleştirdiğini söylemek anlamlı değildir. RD hiçbir şekilde burjuvazinin üretim ve iletişimdeki iktidarına alternatif olamamıştır. Bu

⁷³ Panitch Leo, "A Different Kind of State?" *A Different Kind of State? Popular Power and Democratic Administration*, (Ed. Gregory Albo, David Longille ve Leo Panitch), Toronto, Oxford University Press, 1993, ss. 5-6.

⁷⁴ Aktaran Panitch Leo, "Globalization and the State", *The Socialist Register*, 1994, s. 61.

nedenle, RD'nin dağılma sürecinde işçi sınıfının her şeye yeniden başlaması gerektiği tartışmalarda dile getirilebilmektedir.⁷⁵

RD programlarını anlamak için kurumsal incelemelere gereksinimimiz var mı?

RD'nin kurulması konusunda yaygın olarak okunan kurumsalcı tezler arasında Theda Skocpol'un⁷⁶ yanı sıra, yukarıda gördüğümüz gibi Pierson gibi yazarların 'kurumsal ataleti' vurgulayan çalışmaları bulunmaktadır. Özellikle Skocpol gibi yazarların vurguladığı değişken sınıfsal güç değil, devletlerin kapasiteleri ve devlet politikalarının bıraktığı uzun dönemli mirastır. Daha önce söylediğimiz gibi, Pierson da büyük RD programlarının kendi geleneklerini oluşturduklarını ve siyasal partilerden hiçbirisinin bu programları kaldırmayı teklif dahi edemediğini söylemektedir. Kurumsal atalet iddiaları mantıklı gibi görünmektedir, ancak bu iddiaların, değişimin olmazlığını söyleyen her düşünce gibi, eninde sonunda yanlışlanacakları açıktır.

Kurumsalcı çalışmalarda görece ihmal edilen bir kol kurumların belirleyici oldukları iddiasını ve atalet iddiasını reddetmektedir. Bu çalışmalar veri kurumların ataletini kabul etse de, belirli bir kurumun kendi içyapısallığından gelen ataletini aşmanın çok kolay olduğunu söylemektedirler; yapılması gereken tek şey o kurumu kapamak ve yenilerini kurmak, ya da yönetim bilimcilerin terminolojisi ile konuşmak gerekirse, bir kurumu yeniden yapılandırmaktır.⁷⁷ Bu konuda yapılabilecekler örnek vermek gerekirse, Thatcher yönetiminin birçok QUANGO (Quasi Non Governmental Organizations, Hükümet Dışı Örgütmüş gibi yapan örgütler), kurduğu "Next Steps" inisiyatifi sayılabilir. Bu dönemde oturmuş ilkeleri olan kamu yönetimi kurumları yerine piyasa kurallarına göre çalışan birçok ajans kurulmuştur. Benzer olarak, Kanada'da ulusal kalkınma ajansı 1980'lerde birçok bölgesel ajans şeklinde

⁷⁵ Panitch Leo, "Capitalism Socialism and Revolution: The Contemporary Meaning of Revolution in the West", *The Socialist Register*, 1-29, 1989, s. 5 ve s. 11.

⁷⁶ Weir Margaret ve Theda Skocpol, "State Structures and Possibilities for 'Keynesian' Responses to the Great Depression in Sweden, Britain and the United States", *Bringing the State Back in*, (Ed. Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer ve Theda Skocpol), Cambridge, Cambridge University Press, 1985.

⁷⁷ Örneğin, bakınız, Beck-Jorgensen Torben, "Modes of Governance and Administrative Change", *Modern Governance: New Government-Society Interaction*. (Ed. Jan Kooiman), London. Sage, 1993.

(Atlantic Canada Opportunities Agency -ACOA, Western Diversification -WD ve Federal Economic Development for Northern Ontario Region -FEDNOR) örgütlenerek neo-liberal ilkeler doğrultusunda çalışmaları sağlanmıştır.⁷⁸ Türkiye’de DPT’nin reorganizasyonu 1980 sonrasında en önemli değişimlerinden birisidir ve bu kurumda onca uzmanın çalışmasına ve kaynak ayrılmaya devam edilmesine rağmen ortaya çıkan ürünler bağlamında bir kurumsal süreklilikten hiçbir şekilde bahsedilemez. Dolayısıyla RD’nin çözülüşü sürecinde kurumların kendi ataleti nedeniyle önemli değişikliklerin olamayacağı düşüncesi pek sağlam bir iddia olamamaktadır.

Ne var ki, bu söylenenler kurumların önemini yadsımak anlamına da gelmez. RD’nin sağlık, eğitim, emeklilik sigortası gibi bireysel programlarının daha ayrıntılı olarak çalışılması gerekmektedir. RD’nin çözülüş döneminde, bütün bu kurumlarda, O’Connor’un söylediği gibi, bu programları sermayenin çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlemek için büyük bir mücadele sürmektedir. RD’nin çözülüş döneminde olduğu gibi, kuruluş döneminde basit uzlaşma düşünceleri bu süreci anlamamızı kolaylaştırmamaktadır.

Örneğin, Starr ve Immergut’a göre, sağlık alanında İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülen gelişme evreleri şunlardır: İlk önce, çok fazla politik çatışmanın olmadığı bir devletçi büyüme dönemi; ikinci olarak, giderek artan taleplerin, kısıntıların ve politik çatışmaların öne çıktığı bir dönem; ve üçüncü olarak da en azından bazı ülkelerde görüldüğü gibi, sağlık ve sosyal hizmetlerde devletin üstlendiği sorumluluklardan vazgeçtiği dönem.⁷⁹ Yazarlara göre, birinci dönemde bile özel sektör çok fazla geri planda kalmamıştır. Bu dönemde, yüksek gelir grupları için özel sigortacılık, doktorların özel sektörde tam ya da yarı-zamanlı çalışabilmeleri ve kar amacı gütmeyen hastanelerde bile özel bölümlerin ya da özel yatırımların olması nedeniyle özel sektör büyüyen kamu sektörüne karşın yaşamaya devam etmiştir.⁸⁰ Bir başka deyişle, kamu sektörünün gerilediği daha sonraki dönemlerde hızla büyüyen özel sektör, daha önceki dönemlerde de sanıldığı kadar metasızlaşmadan

⁷⁸ Savoie Donald J, “Regional Development: A Policy for All Seasons”, *New Trends in Canadian Federalism*, (Ed. François Rocher ve Miriam Smith), Peterborough, Broadview, 1995, ss. 374-381.

⁷⁹ Starr Paul ve Ellen Immergut, “Health Care and the Boundaries of Politics,” *Changing Boundaries of the Political*, (Ed. Charles S. Maier), Cambridge, Cambridge University Press, 1987, s. 225.

⁸⁰ A.k., ss. 234-35.

'muzdarip' olmamıştır. RD'nin bütün programları için dikkatli kurumsal analizler bu süreci anlamamızı kolaylaştıracaktır.

1970'lere tekrar bakmamız gerekir mi?

RD tartışmalarında kapitalizm için görülen değişiklikler genellikle refah konusunda da aynen alıp uygulanmaktadır. Kapitalizmin evreleri denilince, kapitalizmin altın çağı dönemi herkesin üstünde anlaşıtı bir konudur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan bu dönem 1970'ler petrol krizi ile bittiğinde ise ne olduğu tartışmalıdır. Sınıf mobilizasyonu tezini savunanlar emek sürecindeki değişimler veya üretim süreçlerinin Üçüncü Dünya'ya taşınması ya da sanayi sonrası topluma geçişle birlikte işçi sınıfının güzüzleştiğini ve buna bağılı olarak da RD'nin zayıfladığını söylemektedirler. İkinci olarak, kapitalizmin içine girdiğı ekonomik kriz sonrasında yeni bir büyüme dönemine girmeyi başaramaması nedeniyle, kapitalistlerin ekonomik karlılığı yeniden tesis etmek amacıyla daha esnek düzenlemeler peşinde koşmasının gerektiğini söyleyen düşünceler bulunmaktadır. O'Connor'un sıklıkla bahsedilen ancak az okunan kitabında ortaya attığı 'devletin mali krizi' bunun sonucunda gündeme gelmektedir. Bu ikinci yaklaşım daha makro düzeyde olaylara bakmakta ise de burada da sınıf ilişkileri dolaylı olarak önemlidir.

O'Connor'a göre, devletin mali krizi refah isteyen kesimler siyasal olarak mobilize olana kadar geçerli olmaya devam edecektir.⁸¹ Yukarıda da belirttiğimiz gibi, krizi çözebilmek için devletin önünde üç yol bulunmaktadır: Kontrollü bir resesyon; ücret ve fiyat kontrolleri; ve toplumsal-sınai kompleks. İlk iki yolun sorunlu olduğu açıktır. 1970'lerde ücret ve fiyat kontrolleri uygulanan bütün ülkelerde önemli sorunlar ortaya çıkmış ve sermaye örgütleri bu kontrollere karşı çıkmıştır.⁸² Ücret kontrolleri sermayenin çıkarlarına uygun bir hareket olsa bile, sermaye bu politikaların uygulanmasını desteklememiştir. Bu politika işçi ile sermaye arasındaki çelişkiyi işçi ile devlet arası çelişkiye dönüştürme eğilimi taşımış ve sorunun kolay bir çözümünü oluşturmak yerine, işçilere önemli kazanımlar elde edebilecekleri bir strateji oluşturma olanağını sağlamıştır.

⁸¹ O'Connor, a.g.k., s. 226.

⁸² Kanada'da olanlar için bakınız, Clarke Tony, *Confronting the Big Business Takeover of Canada: Silent Coup*, Toronto, Canadian Center for Policy Alternatives, 1997.

İngiltere'nin 1970'lerde yaşadıkları bundan daha şiddetli olmuştur. Clarke'a göre, monetarizmin hakimiyeti ile biten süreç hiçbir zaman sonradan söylendiği gibi kaçınılmaz bir süreç olmamıştır.⁸³ 1970'lerin sonunda hala uzlaşmayı temel alan çeşitli stratejilerin tartışıldığı bir zamanda, sermaye, kendi iktidarına karşı bir alternatif üretme gücü olmayan Sol'la yeni bir uzlaşma arayışı içinde olmadığını göstermiş ve örgütlü emeğe hiçbir ödün vermemeye politikasını hayata geçirmiştir. Monetarizme karşı tek alternatif ancak sosyalizm olabilirdi, ne var ki, bunun için gerekli örgütsel ve ideolojik yeterliliği elde etmek mümkün olmamıştır.⁸⁴ Panitch'e göre, İngiltere'de rekabet radikal demokratik ile finans kapitalist alternatifler arasında yaşanmıştır ve bu mücadele dünyanın daha sonra alacağı biçimleri belirleyen bir mücadele olmuştur.⁸⁵ Dönemin ABD Maliye Bakanı'na göre 'tehlike' son derece ciddi: "Hepimizde var olan düşünce her şeyin son derece ciddi bir biçimde yıkılabileceği idi... seçim İngiltere'nin liberal finansal sistem içinde kalmaya devam etmesi ile yolunda meydana gelebilecek radikal bir değişiklik arasında idi... Sanırım ikinci olsaydı bütün sistem çökmeye başlayabilirdi".⁸⁶ Sonuçta, bilindiği gibi mücadeleyi ABD'nin desteğini de arkasına alan liberal finansal sistem kazanmıştır. Bu sistemin ABD kaynaklı son mali krizin de gösterdiği gibi son derece büyük maliyetleri olduğu ise açıktır.

1970'lerin sonunda İsveç'te kapitalistlerin korkuları daha az olmamıştır. 1938 yılından itibaren uygulanan 'sınıf uzlaşması' politikaları işçi örgütlerinin sermayenin işçileri diledikleri işe almak ve işten atmak ve emek sürecini istediği gibi kontrol etmek hakkını kabul etmesiyle mümkün olmuştur (*Svenska Arbetsgivarforeningen-SAF*'ın 32. maddesi).⁸⁷ 1976 yılına gelindiğinde ise, işçi örgütlerinde üyeler örgüt liderliğine kıyasla daha radikalleşmişler ve bunun sonucunda da 32. Madde iptal edilmiştir. Daha önemli olarak, 1950'lerdeki uzlaşma modelinin mimarlarından birisi olan Meidner, 1976'da yeni bir plan önermiştir. "Büyük ücretli emek fonu" adı verilen bu plana göre, işçiler çalıştıkları şirketlerin bir kısım hisse senedine sahip olacaklardı. Böylelikle,

⁸³ Clarke Simon, "Capitalist Crisis and the Rise of Monetarism", *The Socialist Register*. 1987, s. 419.

⁸⁴ A.k., ss. 421-22.

⁸⁵ Panitch Leo, "Elites, Classes and Power in Canada", *Canadian Politics in the 1990s*, (Ed. Michael S. Whittington ve Glen Williams), Scarborough, Nelson Canada, 1990, s. 10.

⁸⁶ A.k., s. 11.

⁸⁷ Pontusson, a.g.m., s. 25.

artık savaş sonrasında uzlaşma düşüncesi nihai sonucuna vardırılmış olacaktı. Radice'in söylediği gibi, bütün bu sorunlara karşı gündeme getirilen monetarizm iddia ettiği başarılardan hiçbirisini gerekleştirmese bile, kuvvetli olduğu nokta, Keynesyenizmin ve RD'nin son kertede proto-sosyalist hareketler oldukları yönündeki bir korkudan beslenmekti.⁸⁸ Proto-sosyalist olanın Keynesyen RD mi, yoksa bütün örgütsel engellemelere karşı hareketlenen işçi sınıfı mı olduğu tartışmaya açıktır. Belki de 1970'lerdeki fırtına birçok sosyalistin bile hiç beklemediği anda esip gitmiştir.

nc Dünya'da ne oluyor?

Refah devleti tartışmalarında genel olarak önemli bir eksiklik de nc Dünya'daki gelişmelerin yeterince işlenmemiş olmasıdır. nc Dünya'daki RD hakkındaki incelemeler genel olarak iki türde olmaktadır. Birinci olarak, nc Dünya lkelerinde RD'nin gelişmesi (ya da gelişmemesi) zerine giderek büyüyen bir yazın bulunmaktadır. İkinci tür incelemelerde ise, nc Dünya Altın Çağ'ın bitmesindeki günah keilerinden birisi olarak görülmektedir. nc Dünya'daki işçiler ise ya ileri kapitalist ülkelere göç ederek çalışmaya can atan ve sağladıkları ucuz işgücü nedeniyle ileri kapitalist ülkelerdeki hayat standartlarını düşüren (ABD'ye kaçak yollarla geçen Meksikalı ve Latin Amerikalı işçiler ya da Batı Avrupa'ya geçmeye alışan Doğu Avrupalılar) ya da kendi ülkelerindeki ucuz emek nedeniyle üretim tesislerinin nc Dünya'ya taşınmasına neden olan kişiler olarak görülmektedir.

Esping-Andersen ilk türden çalışmalara örnek olarak verilebilir.⁸⁹ Kendisinin kuramsal olarak tartışmalı çalışmalarının nc Dünya'yı da inceleme alanı görmek gibi olumlu bir tarafı vardır. Esping-Andersen bu ülkelerdeki sistemlerin neo-liberal koşullar altında nasıl dönüştüğünü incelemektedir. Kendisine göre, Doğu Avrupa, şili ve Arjantin gibi ülkelerde özel sigortalar, zayıflayan kamusal sosyal güvenlik ağları ve olanak testlerinin giderek daha fazla kullanımına dayanan liberal stratejiler hakim olmuştur. Brezilya ve Kosta Rika gibi ikinci grup ülkelerde ise kapitalizmin bu alanlardaki hamlelerine karşı direnilmiş ve sosyal güvenlik sistemleri daha fazla geliştirilmiştir. Son olarak, kendilerine özgü ayrı bir tür oluşturan Doğu Asya lkeleri aile tabanlı sistemler uygulamak

⁸⁸ Radice Hugo, "Taking Globalization Seriously," *The Socialist Register*, 1999; karşıt bir görüş için Magdoff Harry, "A Letter to a Contributor: The Same Old State", *Monthly Review*, 49(8), 1998, s. 17.

⁸⁹ Esping-Andersen, a.g.m., ss. 20-24.

yoluyla kamusal sosyal hizmetleri mümkün olduğu kadar kısıtlı bir biçimde sağlamaya çalışmaktadırlar. Burada sorulması gereken soru şudur: İlk grup ülkeler RD yazınında neredeyse hiç var olmayan RD sistemlerini nasıl liberalleştirmeye başlamışlardır?

İkinci tür çalışmalara örnek olarak gösterilebilecek Wallerstein'a göre ise ondokuzuncu yüzyılın ortasından itibaren işçi ve vatandaşlık haklarının gelişmeye başlaması ile birlikte Üçüncü Dünya ülkeleri bu süreçlerden dışlanmışlardır. Oy hakkı, 'ikili milliyetçilik' (yani hem milliyetçilik hem de ırkçılık) ve RD'ni içeren üçlü gelişme ile ileri kapitalist ülkelerde vaktiyle tehlikeli olarak görülen sınıflar sorumlu ortaklar haline dönüşmüştür.⁹⁰ Ne var ki, aynı üçlü gelişmenin Üçüncü Dünya'ya da yaygınlaştırılması çok maliyetli olmuştur. 1970'lerden itibaren de dünya kapitalizmi artan maliyetler karşısında gelirin yeniden dağıtılması ve eşitlik yönündeki eğilimleri tersine çevirmiştir. Üçüncü Dünya'da RD'nin maliyetleri kişi başına fazla olmasa da nüfusun fazla olması nedeniyle çoktur. Batı işçi sınıfının ise toplam sayısı fazla olmamasına rağmen kişi başına harcama çok fazladır.

Bu tezdeki 'sorumlu ortaklar' haline dönüşen Batı işçi sınıfı iddiasının daha fazla tartışılması gerekir. Dahası, refah harcamaları ödeyen (ya da ödemeyen) kapitalizm yaklaşımı da sorundur. Ancak bu tezdeki en önemli sorun, Üçüncü Dünya'nın kavramsallaştırılmasıdır. Neden Üçüncü Dünya işçileri 'ödenemeyen' refah taleplerinde bulunmaya başlamışlardır. Wallerstein'ın Üçüncü Dünya terimini ileri kapitalist ülkelerin dışında kalan ve birbirlerinden çok farklılaşan ülkeler için kullanması da ayrı bir sorundur.

Bu tür yaklaşımlardaki sorunlara panzehir Coates'den gelmektedir.⁹¹ Kendisine göre, finansal entegrasyon üzerine tek taraflı açıklamalar getiren küreselleşme kuramları yanıltıcıdır. Ona göre, "sermayenin son otuz yılda giderek artan küresel mobilitesi teknik nedenlerden çok toplumsal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Sermayenin geçmişe kıyasla coğrafi olarak daha hareketli olmasının nedeni dünyada daha fazla işçi olmasından dolayıdır." Kapitalizmin Altın Çağı'nda dünya proletaryasının önemli bir kısmı ileri kapitalist ve sosyalist ülkelerde yaşarken, günümüzde proleterleşme Üçüncü Dünya denilen bölgenin birçok kısmında hızlanmıştır (elbette son derece büyük toplumsal sorunlarla birlikte). Üçüncü Dünya ülkelerinde daha fazla grevlerin ve toplumsal olayların gö-

⁹⁰ Aktaran, Arrighi Giovanni ve Beverly J. Silver, "Hegemonic Transitions: Past and Present", *Political Power and Social Theory*, Vol.13, 1999a, s. 247.

⁹¹ Coates, a.g.k., ss. 255-56.

rülmesinin nedeni de buralardaki hızlı proleterleşmedir. Dolayısıyla ikinci tür incelemelerin RD'nin çözülmesinde suçu Üçüncü Dünya'ya atan tavırları kabul edilemez. Üçüncü Dünya'nın gelişmesi günümüzün en önemli toplumsal olaylarından birisidir ve sosyal bilimlerin bu konuyu hakkıyla inceledikleri ne yazık ki henüz söylenemez. Üçüncü Dünya işçilerinin sayısının artması, Batı işçilerinin çıkarlarına aykırı bir gelişme olarak alınamaz.

Tekrar uzlaşma mı?

1989 sonrasında sosyalist sistem çökerken, Batı'daki akraba partiler bu olay kendilerini çok da fazla ilgilendirmiyormuş gibi baktılar. Ancak gerçeklik o kadar da basit değildi. Sosyalizmin çöküşü zaman zaman iddia edildiği gibi sosyal demokrasinin zafetini getirmedi. Komünist ve sosyal demokratik projelerinin her ikisi de yara aldılar ve birinin başarısızlığı tamamen diğerine indirgenemese de aralarında bir bağlantı olduğu açıkça ortaya çıktı.⁹² SD partiler bu durumda genellikle daha fazla sağa kayarak neo-revizyonist pozisyonlar benimsemeye başladılar. Bu, onların neo-liberal ilkeleri benimsedikleri ve RD'nin çözülmesine onay verdikleri anlamına gelmiyorsa da,⁹³ sınıf mobilizasyonunu sağlamanın bir yolu olarak SDRD modelinin gününü doldurduğunu gösteriyordu.

Bu süreç yapısal ve örgütsel olmak üzere iki farklı biçimde betimlenmektedir. Yapısal açıklamalar ortaya çıkan süreçte artan işsizliğin işçi sınıfının pazarlık gücünü azaltmasını, ticaret ve finansın daha yüksek düzeylerde bütünleşmesi nedeniyle işçi sınıfı ve ulus-devletin kargo-kültü yaklaşımlarını⁹⁴ benimsemek duru-

⁹² Panitch Leo, "The State in a Changing World: Social-Democratizing Global Capitalism?" *Monthly Review*, 50(5), 1998, s. 11 ; Sassoon, a.g.k., s. 731; Singer, a.g.m., s. 1.

⁹³ Sassoon, a.g.k., s. 750.

⁹⁴ Alonso (Alonso William, "Deindustrialization and Regional Policy", *Deindustrialization and Regional Economic Transformation: The Experience of the United States*, (Ed. Lloyd Rodwin ve Hidehiko Sazanami), Unwin Hyman, Boston, 1989, s. 227-228) "kargo kültü yaklaşımı" nı şöyle açıklamaktadır: "İkinci Dünya Savaşı sırasında Pasifik okyanusundaki bir çok adada yerliler hep aynı şeyi gördüler. Önce adaya Amerikan deniz kuvvetlerinden askerler geliyor, ormanın bir kısmındaki ağaçları kesip bir şerit açıyorlar, bu şeridin kıyısına ışıklar yerleştiriyorlar ve derken birden büyük bir gümüş kuş içinde daha önce görülmedik yiyecekler ve mucizevi eşyalarla birlikte bu alana konuyordu. Ada sakinleri aynısını kendilerinin de yapabileceklerini düşündüler ve bugün bile bazı yerlerde kendi açtıkları alanların yanına diktikleri meşalelerin yanında sabırla gümüş kuşu bekleyen yerliler vardır. ABD veya başka bir yerdeki ulusal

munda bırakılmasını, AB bütünleşmesinin getirdiği deregülasyon atmosferinde sosyal programların gerilemesini veya üretim sürecinde artan esnek üretim tekniklerinin benimsenmesi gibi etkenleri vurgularlar.⁹⁵ ⁹⁶ Örgütselci açıklamalarda ise sendikaların giderek artan bir biçimde düşük ücretli işlerde istihdam edilen kadın ve göçmenleri örgütlemekteki başarısızlıklarını ya da bürokratikleşen sendikal liderlikle üyeler arasında giderek artan farklılıkları öne çıkarılır.⁹⁷ Panitch'e göre, sorun en azından kısmen liberal demokrasinin normlarını aşırı derecede benimsemekten dolayı mobilizasyon temelli örgütsel becerileri ihmal etmekten de kaynaklanmaktadır.⁹⁸

Giddens⁹⁹ Miliband¹⁰⁰ ve Pierson¹⁰¹ gibi yazarlarca öne sürülen neo-revizyonist eğilim ortaya çıkan bu sorunlar karşısında RD kazanımlarını kaybetmek istemeyen orta sınıfları da içine alan daha geniş katılımlı bir seçmen tabanı oluşturma çabası içindedir. Bu model aslında tersine SD modeli olarak alınabilir. SD modeli RD'yi kurarken kendi sınıfsal mobilizasyon yeteneklerini geliştirmeyi planlarken, bu model RD'nin gerilemesinin azaltılması için orta kesimlerin duyarlı unsurlarını da işin içine katan bir stratejidir. Bu durumda RD krizinin aynı zamanda revizyonist Sol'un krizi olduğu da söylenebilir. Bu tür Üçüncü Yol'cu çalışmalar şunları önermektedir: 1- Sol eşitlik ve dayanışma ilkelerine olan geleneksel sadakatini kişisel otonomiye de artırma çabası ile birlikte ele almalıdır. 2- Piyasaları örgütlemeli ve düzenlemeli ancak ortadan kaldırmamalıdır. 3- Emek süreci dışındaki çelişkilerle de ilgilen-

ve bölgesel politikaların çoğu benzer taktikleri uygulamaya devam etmektedirler.”

⁹⁵ Hall Peter A, “The Political Economy of Europe in an Era of Interdependence”, *Desarrollo Economico*, Sayı: 145, 1997, 57-89.

⁹⁶ Bu tezleri ayrıntılı olarak tartışmak mümkün olmasa da, hepsinin sorunlu olduğunu belirtmek gerekir. AB politikalarının ulus-devlet yetkilerini azalttığı iddiası da son derece tartışmalı bir tezdır (örneğin bakınız, Streeck Wolfgang, “Neo-Voluntarism: A New European Social Policy Regime?” *European Law Journal*, 1(1), 1995, 31-59). Benzer olarak esneklik konusunda 1980'lerin başında olduğu gibi tek taraflı yayınlar etkili olmaktan uzaktırlar.

⁹⁷ Davis, a.g.m, s.21; Singer, a.g.m, s.6.; Arrighi ve Singer, a.g.m.

⁹⁸ Panitch, “The State...”, s. 11.

⁹⁹ Giddens Anthony, “Brave New World: The New Context of Politics”, *Reinventing the Left*, (Ed. David Miliband), Cambridge, Polity Press, 1994.

¹⁰⁰ Miliband David, “Introduction,” *Reinventing the Left*, (Ed. David Miliband), Cambridge, Polity Press, 1994.

¹⁰¹ Pierson, “Continuity...”.

melidir. 4- Ulus-devlet içinde ve dışında ki geleneksel örgütlenme biçimlerinin ötesine gidebilmelidir.¹⁰²

Sol'un bu yeniden düşünme sürecinde, yeni bir uzlaşma inşa etmek yönünde öneriler gündeme gelmektedir. Giddens yeni bir düzenlemenin acil olarak gerekli olduğunu söylemektedir.¹⁰³ Ancak bu yeni düzenleme ne olmalıdır deyince, önerdikleri olumlu refah ve aile ve daha geniş sivil kültür düzeyinde dayanışmanın tekrar inşasından başka bir şey olamamaktadır. Dolayısıyla, bu kadar derin sorunların çözülebileceği bir zemin önermemektedir Giddens.

Fransız Regülasyon Okulu'ndan Lipietz de "yeni bir uzlaşma" önermektedir.¹⁰⁴ Avrupa çapında sosyal politikanın eksikliği koşullarında sermayenin saldırgan esneklik stratejilerinin ancak vasıflı işçilerin katılabileceği bir 'yeoman demokrasisi'ne (yani sadece üreticilerin yurttaşlık haklarından yararlanabileceği bir sistem) yol açabileceği konusunda uyarılmaktadır.¹⁰⁵ Daha sonraki bir makalesinde, önerdiği yeni uzlaşmanın ana hatlarını çizmektedir. İşçiler istihdam garantisi ve coğrafi mobiliteden muaf tutulma karşılığında, daha az çalışmayı kabul edecekler ve belirli ölçüde ücret kaybına razı olacaklardır. Lipietz bu stratejiyi ücretlerin zaten yüksek olması ve kısa çalışma saatlerinin işsizliği azaltacağı ve çalışmadığı boş saatleri artan işçilerin kendilerini daha fazla geliştirerek aktif yurttaşlar olacakları ve sonuçta çevrenin daha temiz olacağını söyleyerek olumlu göstermeye çalışsa da, bu yaklaşımın belirli tekil örnekler dışında başarılı olması mümkün görünmemektedir. Bu strateji uygulanabilse istihdamı arttıracacağı için işçi sınıfındaki sayısal gerilemeyi yavaşlatsa bile, işçi sınıfına getireceği yararlar sınır-

¹⁰² Miliband, a.g.m., s. 6.

¹⁰³ Giddens, a.g.m., ss. 35-36.

¹⁰⁴ Jessop'a göre Regülasyon Okulu'nun temel iddialarından birisi uzlaşmadır. "Regülasyoncu araştırma gündeminin başlangıç noktası 1970'lerin ortasında görülmeye başlanan ekonomik krizin ışığında neoklasik ekonominin ve yapısalci Marksizmin eleştirisidir. Böylelikle, Atlantic fordizminin ve onun krizinin farklı bir incelemesine yol açmak ve devlet planlamasının ve Keynesyen refah devletinin de çıkmaz yol olduğunu göstermek istiyorlardı. Bu kuramsal gündem politik ifadesini görece otonom bir devletin başını çektiği bir yeni sınıfsal uzlaşmanın sağlanması ve yeni ekonomik koşullara uygun yeni yapısal biçimlerin ve üretim ve tüketim normlarının bulunmasını sağlayacak Fransa için alternatif bir ekonomik stratejinin aranması idi" (Jessop Bob, "Twenty Years of the (Parisian) Regulation Approach: The Paradox of Success and Failure at Home and Abroad", *New Political Economy*, 2(3), 1997, s. 504).

¹⁰⁵ Leborgne Daniele ve Alain Lipietz, "How to Avoid a Two-Tier Europe", *Labour and Society*, 15(2), 1990, s. 193.

lıdır. Alman sendikaları 1970'lerde kendilerine krize karşı az çalışma önerisi getirildiğinde reddetmişlerdir. Asıl önemli sorunsa sermayenin uzlaşmayı bozma isteğinin bu kadar açık olduğu koşullarda uzlaşmayı uzatmak isteyen bu tür yaklaşımların ne yapabileceğinin çok belli olmamasıdır.

SONUÇ

Bu makalede dünyadaki RD araştırmalarında tartışılanlar hakkında genel bir özet ve gidilen doğru hakkında bazı gözlemler yapılmıştır. İlk olarak, RD konusunda son derece önemli eserler veren, başta James O'Connor, Claus Offe, Gosta Esping-Andersen ve Ian Gough olmak üzere çeşitli yazarların RD'nin kuruluşu konusundaki tezleri incelenmiş ve bunlar arasında O'Connor'un sisteminin en açıklayıcı sistem olduğu iddia edilmiştir. İkinci olarak RD'nin kuruluşunun Batı'da sosyal demokrasinin kuruluşu ile olan bağları ele alınmış ve bitenin RD değil ama sosyal demokrat uzlaşma anlayışı olduğu söylenmiştir. Makalede Esping-Andersen'in RD tartışmalarında öne çıkmasının nedenleri de incelenmiştir. Yazar, SDRD modelini neo-liberal koşullar altında kısmen yeniden üretmiş, işçi sınıfını RD kuruluş sürecinin tek aktörü olarak gören SDRD modelini dönüştürerek, RD'nin saldırı altında olduğu dönemlerde işçi sınıfının yanı sıra başka sınıfları da koalisyona katmayı başarmıştır. Bu, Giddens başta olmak üzere Yeni Sol düşüncenin temel iddialarından birisi olmuştur. Son olarak, sermaye birikimi ve proleterleşmenin Birinci Dünya'da duraklamasına rağmen, Üçüncü Dünya'nın proleterleşmeye devam ettiğinin bizim gibi ülkelerdeki RD tartışmalarında hiçbir zaman gözden kaçırılmaması gerekir. Neo-liberal koşullar altında da olsa, sosyal harcamalarının artmak zorunda olduğu ve kendine özgü refah rejimlerinin kurulma sürecinin devam ettiği Türkiye ve benzer Üçüncü Dünya ülkelerinin daha fazla tartışılması zorunludur.

KAYNAKÇA

- Alonso William, "Deindustrialization and Regional Policy", *Deindustrialization and Regional Economic Transformation: The Experience of the United States*, (Ed. Lloyd Rodwin ve Hidehiko Sazanami), Unwin Hyman, Boston, 1989.
- Arrighi Giovanni, "Marxist Century, American Century: The Making and Remaking of the World Labour Movement", *New Left Review*, Sayı: 179, 1990, 29-63.
- Arrighi Giovanni ve Beverly J. Silver, "Hegemonic Transitions: Past and Present", *Political Power and Social Theory*, Vol.13, 1999a, 239-275.

- Arrighi Giovanni ve Beverly J. Silver, "Hegemonic Transitions: A Rejoinder", *Political Power and Social Theory*. Vol.13. 1999b, 307-315.
- Aspalter Christian, "The East Asian Welfare Model," *International Journal of Social Welfare*, no 15, 2006, 290-301.
- Beck-Jorgensen Torben, "Modes of Governance and Administrative Change", *Modern Governance: New Government-Society Interaction*. (Ed. Jan Kooiman), London. Sage, 1993.
- Brodie Janine, "Politics, Power, and Political Science", *Critical Concepts: An Introduction to Politics*, (ed. Janine Brodie), Toronto, Prentice Hall, 2001, 2-22.
- Clarke Simon, "Capitalist Crisis and the Rise of Monetarism", *The Socialist Register*. 1987, 393-427.
- Clarke Tony, *Confronting the Big Business Takeover of Canada: Silent Coup*, Toronto, Canadian Center for Policy Alternatives, 1997.
- Coates David, *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in the Modern Era*, Malden, Polity Press, 2000.
- Cochrane Allan, "Comparative Approaches and Social Policy", *Comparing Welfare States: Britain in International Context* (Ed. Allan Cochrane ve John Clarke), London, Sage, 1993a.
- Cochrane Allan, "Looking for a European Welfare State", *Comparing Welfare States: Britain in International Context*, (Ed. Allan Cochrane ve John Clarke), London, Sage, 1993b.
- Davis Mike, "The Political Economy of Late-Imperial America", *New Left Review*, Sayı: 143, 1984, 6-38.
- Emmanuel Arghiri, *Unequal Exchange: A Study of the Imperialism of Trade*, New York, Monthly Review Press, 1972.
- Esping-Andersen Gosta, "After the Golden Age? Welfare State Dilemma in a Global Economy", *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*, (Ed. Gosta Esping-Andersen), London, Sage, 1996.
- Esping-Andersen Gosta, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton, Princeton University Press, 1990.
- Giddens Anthony, "Brave New World: The New Context of Politics", *Reinventing the Left*, (Ed. David Miliband), Cambridge, Polity Press, 1994.
- Gough Ian, *The Political Economy of the Welfare State*, London, Macmillan, 1979.
- Grahl John ve Paul Teague, "The Cost of Neo-Liberal Europe", *New Left Review*, Sayı: 174, 1989, 33-50.
- Habermas Jürgen, *Legitimation Crisis*, London, Heinemann, 1976.
- Hacker Jacob S. "Bringing the Welfare State Back In: The Promise (and Perils) of the New Social Welfare History," *The Journal of Welfare History*, 17(1), 2005, 125-54.
- Hall Peter A, "The Political Economy of Europe in an Era of Interdependence", *Desarrollo Economico*, Sayı: 145, 1997, 57-89.

- Jessop Bob, "The Transition to Post-Fordism and the Schumpeterian Workfare State," *Towards a Post-Fordist Welfare State?* (Ed. Roger Burrows ve Brian Loader), Londra, Routledge, 1994a, 13-37.
- Jessop Bob, "Post-Fordism and the State," *Post-Fordism: A Reader*, (Ed. Ash Amin), Oxford, Blackwell, 1994b, 251-279.
- Jessop Bob, "Twenty Years of the (Parisian) Regulation Approach: The Paradox of Success and Failure at Home and Abroad", *New Political Economy*, 2(3), 1997, 503-526.
- Kitschelt Herbert et al, "Convergence and Divergence in Advanced Capitalist Democracies", *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*, (Ed. Herbert Kitschelt et al.), Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
- Leborgne Daniele ve Alain Lipietz, "How to Avoid a Two-Tier Europe", *Labour and Society*, 15(2), 1990, 177-198.
- Lipietz Alain, "The Regulation Approach and Capitalist Crisis: An Alternative Compromise for the 1990s", *Cities and Regions in the New Europe*, (Ed. Mick Danford ve Grigoris Kafkalas), London, Belhaven Press, 1992.
- Lipietz Alain, "The National and the Regional: Their Autonomy Vis-à-vis the Capitalist World Crisis", *Transcending the State-Global Divide: A Neo-Structuralist Agenda in International Relations*, (Ed. Ronen Palan ve Barry Gills), London, Lynne Rienner Publishers, 1994.
- Lipietz Alain, "The New Core-Periphery Relations: The Contrasting Examples of Europe and America", *The State and the Economic Process*, (Ed. C.W.M. Naastepad ved Servaas Storm), Cheltenham, Elgar, 1996.
- Magdoff Harry, "A Letter to a Contributor: The Same Old State", *Monthly Review*, 49(8), 1998, 1-10.
- Manow Philip, "Electoral Rules, Class Coalitions and Welfare State Regimes, or How to Explain Esping-Andersen with Stein Rokkan," *Socio-Economic Review*, no: 7, 2008, 101-21.
- Marston Greg, "A War on the Poor: Constructing Welfare and Work in the Twenty-First Century," *Critical Discourse Studies*, 5(4), 2008, 359-70.
- Miliband David, "Introduction," *Reinventing the Left*, (Ed. David Miliband), Cambridge, Polity Press, 1994.
- Myles John, "When Markets Fail: Social Welfare in Canada and the United State", *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*, (Ed. Gosta Esping-Andersen), London, Sage, 1996.
- O'Connor James, *The Fiscal Crisis of the State*, New York, St. Martin's Press, 1973.
- Offe Claus, *Contradictions of the Welfare State*, Cambridge, The MIT Press, 1984.
- Offe Claus, *Disorganized Capitalism: Contemporary Transformations of Work and Politics*, Cambridge, The MIT Press, 1987.

- Offe Claus, *Modernity and the State: East, West*, Cambridge, The MIT Press, 1996.
- Olsen Gregg, M. "Locating the Canadian Welfare State: Family Policy and Health Care in Canada, Sweden, and the United States", *Canadian Journal of Sociology*, 19(1), 1994, 1-20.
- Panitch Leo, *Working-Class Politics in Crisis: Essays on Labour and the State*, London, Verso, 1986.
- Panitch Leo, "Capitalism Socialism and Revolution: The Contemporary Meaning of Revolution in the West", *The Socialist Register*, 1-29, 1989.
- Panitch Leo, "Elites, Classes and Power in Canada", *Canadian Politics in the 1990s*, (Ed. Michael S. Whittington ve Glen Williams), Scarborough, Nelson Canada, 1990.
- Panitch Leo, "A Different Kind of State?" *A Different Kind of State? Popular Power and Democratic Administration*, (Ed. Gregory Albo, David Longille ve Leo Panitch), Toronto, Oxford University Press, 1993.
- Panitch Leo, "Globalization and the State", *The Socialist Register*, 1994, 60-93.
- Panitch Leo, "Rethinking the Role of the State", *Reflections*. London, Lynne Rienner Publishers, 1996.
- Panitch Leo, "'The State in a Changing World': Social-Democratizing Global Capitalism?" *Monthly Review*, 50(5), 1998, 11-22.
- Panitch Leo, "Globalization in Crisis: Bringing the (Imperial) State Back in", basilmamış makale, York Üniversitesi, Toronto, Kanada, 1999.
- Pierson Paul, "Continuity and Discontinuity in the Emergence of the 'Post-Fordist' -Welfare State", *Towards a Post-Fordist Welfare State?* (Ed. Roger Burrows ve Brian Loader), London, Routledge, 1994.
- Pierson Paul, "The New Politics of the Welfare State", *World Politics*, sayı: 48, 1996, 143-176.
- Piven Frances Fox ve Richard A. Cloward, "Eras of Power", *Monthly Review*, 49(8), 1998, 11-23.
- Pontusson Jonas, "Sweden: After the Golden Age", *Mapping the West European Left*, (Ed. Perry Anderson ve Patrick Camiller), London, Verso, 1994.
- Radice Hugo, "Taking Globalization Seriously," *The Socialist Register*, 1999.
- Sassoon Donald, *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century*, London, Fontana Press, 1996.
- Savoie Donald J, "Regional Development: A Policy for All Seasons", *New Trends in Canadian Federalism*, (Ed. François Rocher ve Miriam Smith), Peterborough, Broadview, 1995.
- Scharpf Fritz W, *Crisis and Choice in European Social Democracy*, Ithaca, Cornell University Press, 1991.

- Shalev Michael, "The Social Democratic Model and Beyond: Two Generations of Comparative Research on the Welfare State", *Comparative Social Research*, Vol.6, 1983, 315-351.
- Singer Daniel, "Requiem for Social Democracy," *Monthly Review*, 48(8), 1997, 1-15.
- Starke Peter, Herbert Obinger ve Francis G. Castles, "Convergence Towards Where: In What Ways, If Any, are Welfare States Becoming More Similar?" *Journal of European Public Policy*, 15(7), 2008, 975-1000.
- Starr Paul ve Ellen Immergut, "Health Care and the Boundaries of Politics," *Changing Boundaries of the Political*, (Ed. Charles S. Maier), Cambridge, Cambridge University Press, 1987.
- Streeck Wolfgang, "Neo-Voluntarism: A New European Social Policy Regime?" *European Law Journal*, 1(1), 1995, 31-59.
- Streeck Wolfgang, "German Capitalism: Does it Exist? Can it Survive?" *New Political Economy*, 2(2), 1997, 237-256.
- Therborn Goran, "Why Some Classes are More Successful than Others", *New Left Review*, Sayı: 138, 1983, 37-55.
- Therborn Goran, "Neo-Marxist, Pluralist, Corporatist, Statist Theories and the Welfare State", *IPSR*, 7(2), 1986, 204-231.
- Vogel Stephen G, *Freer Markets More Rules: Regulatory Reform in Advanced Industrial Countries*, Ithaca, Cornell University Press, 1996.
- Weir Margaret ve Theda Skocpol, "State Structures and Possibilities for 'Keynesian' Responses to the Great Depression in Sweden, Britain and the United States", *Bringing the State Back in*, (Ed. Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer ve Theda Skocpol), Cambridge, Cambridge University Press, 1985.
- Wood Ellen Meiksins, "Class Compacts, The Welfare State, and Epochal Shifts", *Monthly Review*, 49(8), 1998, 24-43.
- Zuege Alan, "The Chimera of the Third Way", *The Socialist Register*, 2000, 87-114.